

**TÜRKİYE (2005) VE İRAK (2011)
ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA MÜFREDATI
PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

KAHLİDAH SALEH

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ARALIK, 2015

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 5 (beş) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : KHALİDAH

Soyadı : SALEH

Bölümü : Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Türkiye 2005 ve Irak 2011 Ortaöğretim Coğrafya Müfredatı Programlarının karşılaştırılması

İngilizce Adı : Comparison Of Türkiye 2005 And Iraq 2011 Intermediate Education Geographical Curriculum Programs

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı:

İmza:

Jüri onay sayfası

KAHLİDAH SALEH tarafından hazırlanan “Türkiye (2005) Ve Irak (2011) Ortaöğretim Coğrafya Müfredatı Programlarının Karşılaştırılması” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Unvanı Adı Soyadı)
(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Dr. Emine GÜNOK
Coğrafya Eğitimi- Gazi Üniversitesi

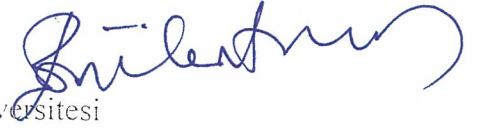
Başkan: (Unvanı Adı Soyadı)
(Anabilim Dalı, Üniversite Adı) .

Prof. Dr. İhsan ÇİÇEK
Coğrafya Eğitimi- Ankara Üniversitesi

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)
(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Doç. Dr. Bülent AKSOY
Coğrafya Eğitimi- Gazi Üniversitesi

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Tez Savunma Tarihi: 24/12/2015

Bu tezin Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Tahir ATICI

Hayatımın her alanında yanımda olan ve bana desteklerini esirgemeyen, özellikle yüksek lisans yapmam için beni teşvik eden, tez çalışmamı bitirmesinde büyük rol oynayan eşim ve çocuklarıma...

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında bilgilerini benden esirgemeyen, çok değerli Tez Danışmanım Dr. Emine GÜNOK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Saha araştırmalarında bana Irak'ta rehberlik eden Kerkük Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Bölümü öğretim üyesi Dr. Erşet İbrahim'e, Kerkük İl Eğitim Müdürlüğünde Bakanlık Müfettişi Felah Emin'e ve gerekli kaynakları bulmamama yardımcı olan Kerkük Üniversitesi Coğrafya Bölümü ile Türkçe Bölümü akademisyenlerine sonsuz teşekkür ederim.

Ankara'da Türkmeneli Kültür Merkezi Başkanı Dr. Mustafa Ziya ve tezimle ilgili her konuda bana destek ve yardımcı olan eşim Dr. Şemsettin Küzeci'ye teşekkür etmeyi borç bilirim.

KHALİDAH SALEH

Aralık 2015

**TÜRKİYE VE IRAK
ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA MÜFREDAT
PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

KHALİDAH SALİH

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ARALIK 2015

ÖZ

Bu çalışmada Irak eğitim bakanlığının hazırladığı ortaöğretim coğrafya müfredat programlarında lise1, lise 2 ve lise3 Sınıflarının programları ile Türkiye ortaöğretim coğrafya müfredat programları karşılaştırmalı şekilde incelenmiştir. Tez konusu olan coğrafya dersi müfredatı iki ülkenin eğitim sistemi içerisinde karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Birinci bölümde; tezin girişi, problemi, amaç, önemi, sayıtları, sınırlıkları, tanımlar ve literatür araştırmaları, ikinci bölümde; yöntem, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve toplanması içermektedir. Üçüncü bölümde; kavramsal çerçeve, Türkiye ile Irak eğitim sistemini düzenleyen esaslar, amaçlar, temel ilkeler, eğitimin genel yapısı, ders saatlerinin dağılımı, coğrafya dersinin önemi, araç- gereçler, temel eksenler, coğrafya programını çatısı ve coğrafya müfredat programlarının konularını ele almıştır. Ayrıca, Irak eğitimi sisteminin temel özellikleri, genel amaçları- yapısı, haftalık ders saatleri miktarı-süresi ve günümüzde coğrafya dersinin önemi ve Türkiye’deki sistemde yer alan konularda benzerlikler ve farklılıklar incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise, iki ülkenin eğitim sistemindeki coğrafya dersi müfredatı amaç ve içerik yönünden karşılaştırılmıştır. Türkiye ve Irak coğrafya müfredat programlarındaki problemler saptanmıştır. Karşılaştırma sonucunda Türkiye coğrafya müfredatındaki ders programları, Irak coğrafya ders müfredatına göre daha geniş olduğu ancak Irak eğitim sisteminde coğrafya dersine ayrılan ders saatleri Türkiye’den daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Türkiye- Irak coğrafya müfredat programlarını her ülkenin sınıf seviyesine uygun hazırlandığı tespit edilmiştir. Irak’ın “Fiziki, Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası” na ve Irak’ın tanıtan konularına programda çok az yer verilmiştir. Türkiye’de ise, tam tersi bir durum söz konusudur. Fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafyaya daha çok yer verilmiştir. Türkiye ve Irak eğitim sisteminde öğrencilerin milli duygularını geliştirmeye, vatan sevgisi ve demokrasi bilincini aşılamaaya önem verilmiştir. Ancak Irak’ta ne yazık ki, Coğrafya dersi müfredatı Arapçılık felsefesine göre hazırlanmıştır.

Bilim Kodu :

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı Eğitim, Coğrafya Müfredat Programı, Irak Eğitim Sistemi,

Sayfa Adedi :

Danışman : Dr. Emine Günok

**COMPARISON OF TÜRKİYE 2005 AND IRAQ 2011
INTERMEDIATE EDUCATION GEOGRAPHICAL CURRICULUM
PROGRAMS
(MASTER OF ARTS THESIS)**

KHALİDAH SALİH

**GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE FOR EDUCATIONAL SCIENCES**

DECEMBER 2015

ABSTRACT

In this study, programs of high school 1, high school 2 and high school 3 grades in intermediate education, prepared by Iraq Ministry of Education, as well as geography curriculum programs of Turkish intermediate education were comparatively studied. Thesis subject matter, geography course curriculums were comparatively considered within the educational systems of both countries. In the first section; thesis problem, aim, importance, quantity, limitations, literature researches, method and process as well as possibilities are determined. In the second section; principles adjusting Turkish educational system, aims, basic principles, general structure of education, distribution of course hours, importance of geography course, tools – equipments, basic concepts, structure of geography program and subjects of the geography curriculum programs were considered. In the third section; history of Iraq within Iraq education system, Iraq education system during Ottoman era, school types and importance of geography course were mentioned. Besides, Iraq education system's basic features, general aims – structure, weekly course hours – period and importance of geography course today as well as similarities and differences on the subjects, referred in the Turkish system, were studied. In the fourth section, geography course curriculums within both countries' education systems were compared in connection with aim and contents. Problems on the Turkish and Iraq geography curriculum programs were determined. As a result of this comparison, it is determined that course programs in Turkish geography curriculum are wider than Iraq geography course curriculum, however course hours, allotted for geography course within Iraq education system, are more than Turkish system. It is determined that Turkey – Iraq are preparing their geography curriculum programs in compliance with class levels of both countries. Iraq's "Physical, Civil and Economical Geography" and Iraq's promotional subjects were rarely mentioned on the program. In Turkey, this is contrary. Physical, Civil and Economical Geography had more space. Importance is attached to develop national spirits of students, homeland love and gaining democracy consciousness within Turkish and Iraq education systems. However, in Iraq, unfortunately Geography course curriculum was prepared according to Arab nation philosophy.

Scientific Code :

Keywords : Comparative Education, Geography Curriculum Program, Iraq
Education System,

Number of Pages :

Supervisor : Dr. Emine Günok

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	vii
ABSTRACT.....	ix
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1. Problem.....	2
2. Amaç.....	2
3. Problem Cümlesi:.....	3
4. Önem	3
5. Sayıtlılar.....	3
6. Sınırlılıklar.....	4
7.Tanımlar	4
8. Literatür Araştırmalar	4
BÖLÜM 2	6
YÖNTEM.....	6
1.Araştırmanın Modeli	6
2.Evren ve Örnekler.....	6
3.Verilerin Toplanması.....	7
4.Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	7
BÖLÜM 3	8
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	8
3.1. Türkiye’de Eğitim Sistemi	8
3. 1.1.Türk Eğitim Sistemini Düzenleyen Genel Esaslar	8
3.1.2.Türk Milli Eğitiminin Amaçları	8
3.1.2.1. Genel Amaçlar.....	8

3.1.2.2. Özel Amaçlar	9
3.1.3. Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri	9
3.1.4. Türk Millî Eğitim Sisteminin Genel Yapısı	9
3.1.4. 1. Örgün Eğitim	9
3.1.4. 2. Yaygın Eğitim	12
3.1.5. Türkiye Ortaöğretim Kurumlarında Ders Saatlerinin Dağılımı	13
3.1.6. Coğrafya Dersi ve Önemi.	13
3.1.7. Türkiye Ortaöğretiminde Coğrafya Eğitimi Amaç ve Hedefler	14
3.1.8. Türkiye’de Ortaöğretimde Coğrafya Öğretimi	15
3.1.9. Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Kullanılan Araç ve Gereçler	16
3.1.10. Coğrafya Dersi Öğretim Programlarının Temel Eksenleri	16
3.1.11. Coğrafya Dersi Öğretim Programının Çatısı.	17
3.1.12. Türkiye Ortaöğretim Coğrafya Müfredatında Lise 1, 2 ve 3. Programı. .	18
3.1.13. Açıklamalar	27
3.2. Irak’ta Eğitim Sistemi	32
3.2.1. Irak’ın Tarihçesi	32
3.2.2. Osmanlı Döneminde Irak Eğitim Sistemi	34
3.2.2.1. Osmanlı Döneminde Medrese Sistemi	34
3.2.2.2. Tanzimat Döneminde Irak Eğitim Sistemi	35
3.2.2.3. Kız Teknik Öğretim Okulları	35
3.2.2.4. Osmanlı Döneminde Okul Tipleri	37
3.2.2.5. Nizamiye Medreseleri	38
3.2.2.6. Sıbyan Okulları (İlköğretim)	40
3.2.2.7. Rüştîyeler	40
3.2.2.8. İdadiyeler ve Sultaniyeler (Ortaöğretim)	42
3.2.2.9. Dinî Okullar	43
3.2.3. Osmanlı Eğitim Sisteminde Coğrafya Dersi	44

3.2.4. Irak Eğitim Sisteminin Temel Özellikleri ve Genel Amaçları	45
3.2.4.1. Genel Amaçlar	45
3.2.4.2. Özel Amaçlar	46
3.2.5. Irak'ta Eğitim Sistemi Genel Yapısı.....	46
3.2.6. Irak Ortaöğretim Haftalık Ders Saatleri Miktarı ve Süresi	47
3.2.7. Günümüzde Irak'ta Coğrafya Eğitim-Öğretiminin Amaçları ve Önemi ...	47
3.2.8. Ortaöğretimde Coğrafya Dersinde kullanılan Araç ve Gereçler	48
3.2.9. Coğrafya Ders Öğretim Programlarının Temel Eksenleri	48
3.2.10. Irak Ortaöğretiminde Coğrafya Müfredat Programları	49
BÖLÜM 4	53
BULGULAR VE YORUMLAR	53
4.1. Türkiye ve Irak Ortaöğretim Lise Coğrafya Müfredat Programlarının Karşılaştırması	53
4.2. Türkiye ve Irak Coğrafya öğretim programlarının Amaçlar yönünden karşılaştırması	55
4.3. Türkiye ve Irak Coğrafya Öğretim Programlarının İçerik Yönünden Karşılaştırılması.....	57
4.4. Türkiye ve Irak Coğrafya Öğretim Programlarındaki Problemler.....	58
4.4.1. Türkiye’de Genel Problemler	59
4.4.2. Irak ’ta Genel Problemler	59
BÖLÜM 5	61
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	61
KAYNAKÇA.....	63
EKLER.....	66
FOTOĞRAFLAR	79

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Coğrafya Dersi Öğretim Programının Temel Eksenleri.....	16
Tablo 2: Irak'ta Coğrafya Dersi Öğretim Programının Temel Eksenleri	48
Tablo 3: Irak ve Türkiye’de Lise Coğrafya Müfredat Programında Okutulan Dersler.....	53
Tablo 4: Irak ve Türkiye’de Coğrafya Dersleri Dağıtım Saatleri.....	54

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Irak, Türkiye'nin önemli bir komşu ülkesidir. Irak ile Türkiye arasında kültürel, ekonomi ve siyasi bağlar, 1918 yılında 1. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Osmanlı Devleti Ortadoğu'dan çekildikten sonra başlamıştır. Ancak bu bağlar iki ülke için bir zincirin iki halkası niteliğini hala taşımaktadır. 1921 yılında Kahire toplantısında Ortadoğu'nun paylaşımı çerçevesinde İngiltere tarafından kurulan "Sunî" devletlerden bir tanesi de Irak Devleti olmuştur. 1932 de Irak krallığının toprak unsurunu teşkil ediyordu. Bugün Irak, "Irak Federe Cumhuriyetinin" 438.446 km. büyüklüğündeki ülkesinin adıdır. Irak'ın doğal yapısı, coğrafi konumu ve tarihi gelişimiyle üç ayrı parçadan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, Fırat ve Dicle nehirlerinin birleşerek "Kornada" Basra körfezine kadar meydana getirdikleri delta üzerinde Bağdat-Basra bölgesi ve çevresidir. Geçmişte "Arap-Irak'ı" denilen bu bölge, Arap nüfusunun çoğunlukta bulunduğu ve Irak'ın merkezi durumunda olduğu alandır. İkincisi Fırat ve Dicle arasında kalan "El Cezire" veya Batılı kaynakların "Mezopotamya" adını verdikleri bölgedir. Üçüncü parça, "El Cezire" veya "Mezopotamya'nın kuzeyinde bulunan ve "El-Cibal" denilen dağlık alanlardır. Genel olarak Kürtlerin, Yezidilerin, Süryanilerin ve Türklerin karışık olarak yaşadıkları bölgedir. Irak'ta Arap, Kürt, Türkmen ve Süryanilerden oluşan halk ve 2003'e kadar devam eden Arap Baas Partisi ile Saddam rejimi iktidarı sayesinde Irak eğitim sistemi ve dili zorunlu olarak Arapça devam etmiştir. 2003'ten sonra Irak eğitim sisteminde Arapçanın yanında resmi olarak Kürtçe ve Türkçe okulların da açılması ve Irak Eğitim Bakanlığına bağlı Kürtçe ile Türkçe Genel Müdürlüklerin ihdas edilmesi önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada Irak ile Türkiye eğitim sistemlerindeki Orta öğretimde coğrafya eğitim programını inceleyip ortak yönleri ile farklılıklarını ortaya koyarak, sıkıntı ve aksaklıkları saptamaktır.

1. Problem

Teknolojinin değişimiyle birlikte dünya da büyük bir değişime uğradı. Her şey değişirken dünyada eğitim sistemleri ve metotları de değişmiştir. Bu değişimlere ayak uydurmak ve olumlu bir şekilde etkilemek için eğitime daha fazla önem vermek gerekmektedir. İleri gelen ülkelerin gelişmesi sağlam bir eğitime bağlıdır.

Doğru ve sağlam bir eğitim ve ğretim ögesi aslında planlı bir sisteme dayalı bir iştir. Okullarda derslerin ğretimi, ğretim programlarının dikkate alınarak yapılmalıdır. İyi bir eğitim için; toplumun ve öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap veren ğretim programları gereklidir. Dünya her alanda değişirken programlarda da zaman zaman değişiklikler meydana gelmektedir. Bu değişikler dünyadaki gelişmelerle paralel bir noktada örtüşmesi gerekir. Ders müfredatı hazırlanırken ister istemez bu değişiklikler ve gelişmeler göz önünde bulundurulmalıdır.

Bir eğitim programı hazırlanırken dünyada eğitim konusunda model alınacak ülkelerin eğitim sistemlerinden mutlaka yararlanmak gerekir. Eğitim programlarında değişiklikleri yaparken gelişmiş ülkelerin coğrafya müfredatı dikkate alınmalıdır.

Bu alışmada Türkiye ve Irak ortaöğretim müfredatı programlarında 9, 10, 11. sınıf coğrafya dersi programlarının karşılaştırılması ve programlarda görülen farklılıklar, benzerlikler karşılaştırılmalı olarak irdelenmelidir.

2. Amaç

Irak'ta Saddam sonrası yani 2003 sonrası Irak eğitim sisteminde ciddi değişiklikler meydana gelmiştir. 11 yıl içerisinde her hükümet dönemlerinde mezhebe dayalı her seferinde büyük değişikliler gerçekleşmiştir.

Türkiye'de 1941-2000 yılları arasında lise coğrafya ğretim programlarında dokuz kez değişiklik yapılmıştır. Bu düzenlemeler ülkemizdeki ve dünyadaki önemli değişiklikler ve yenilikler yeterince dikkate alınmadığı için genelde olumlu yönde olmamıştır. Programlarda önemli değişiklerin yapılması için uzun zaman geçmesi gereklidir. Çünkü ğretim programlarının toplumda etkisinin görebilmesi için uzun bir dönem ihtiyaç vardır. Bu nedenle ülkemizde olduğu gibi çok sık program değişikliklerinin yapılması eğitim ve ğretim açısından olumlu değildir. Ayrıca bu değişikliler yapılırken eğitimde ilerlemiş ülkelerin coğrafya programları dikkate alınmalıdır(Güngördü, 2002, s. 54).

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye ile Irak eğitiminin 9, 10, 11, sınıflar coğrafya öğretim programlarının karşılaştırılmasıdır. Bu temel amaçla Türkiye ve Irak öğretiminde coğrafya programları arasındaki farklılık ve benzerlikler tespit edilmeye çalışılmaktadır.

3. Problem Cümlesi:

Bu araştırmada problem cümlesi şu şekilde ifade edilmiştir: Türkiye ve Irak ortaöğretimi lise 1, 2, 3. coğrafya müfredat programlarının

a. Amaçlar

b. İçerik

Analizi yapılarak farklılıkları ve benzerliklerini ortaya çıkarmaktır.

4. Önem

Irak'ta gelişen siyasi olaylar ve istikrasızlıklar eğitim sistemini derinden etkilemiştir. Türkiye ile Irak ortaöğretim coğrafya derslerinde çok önemli sorunlar vardır. Bu sorunlar: öğretmenler, öğretim programları ve kullanılan araç-gereçlerle ilgili olarak üç başlık halinde toplanabilir(Alomer, 2005). Yapılacak çalışmalar var olan problemleri tespit etmekle kalmamalı, sorunların çözümüne yönelik somut öneriler getirmelidir. Irak'ta genel olarak okullarda önemli sorunlar yaşanmaktadır.

Öğretim programının ve ders kitaplarının, geçiş dönemi olması sebebiyle sık- sık değiştirilmesi eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir. Okullarda araç-gereçlerin yetersiz olması, hatta bazı okullarda ise hiç olmaması önemli sorundur.

Bu araştırmada Irak ortaöğretim coğrafya dersleri ve programıyla, Türkiye ortaöğretim coğrafya programlarının 9, 10, 11. sınıflarının karşılaştırılması yapılmıştır.

5. Sayıtlar

Bu çalışmada bir takım varsayımlar üzerinden yola çıkarak araştırmamıza yön verdik. Bu varsayımların coğrafya dersi müfredat programının amaçlar ve içerik analizi ile sınırlandırdık. Irak ve Türkiye ortaöğretim coğrafya dersinin müfredat programında çok önemli sorunlar ve farklılıklarını varsayım olarak kabul etmeliyiz.

Bu varsayımlar ise;

1. Irak ve Türkiye Irak ortaöğretim coğrafya müfredat programında; öğretmenlerin bilgi ve birikim eksiklikleri ve yenilikleri takip etmemeleri,
2. Irak ortaöğretim coğrafya dersi müfredat programının sürekli değiştirilmesi,
3. Irak ortaöğretim coğrafya dersi müfredat programında kullanılan araç-gereç bulunmaması,
4. Irak ortaöğretim coğrafya dersi müfredat programında Irak coğrafyası ile ilgili bilgi içermemektedir.
- 5.2003 yılından bu yana Irak'ta Türkçe Coğrafya eğitimi de başlamıştır.

6. Sınırlıklar

Bu çalışma Irak ve Türkiye ortaöğretim coğrafya müfredat programının lise sınıflarının 1, 2, ve 3. sınıfları ile sınırlandırılmıştır. Çünkü Irak ortaöğretim süresi üç yıl ile sınırlıdır. Türkiye'de ise, dört yıl ile sınırlanmıştır.

Bu araştırma Irak'ın 18 vilayetten yalnız 15 vilayetinin 2014-2015 öğretim yılı ile sınırlıdır. K. Irak Kürt bölgesindeki üç vilayet (Erbil, Süleymaniye ve Dohok) merkezi hükümetten ayrı kendilerine ait özel ortaöğretim sistemleri vardır.

7.Tanımlar

Program: öğrenci davranışlarının istenen yönde oluşturulması için yapılan etraflı planlama sürecidir (Varış, 1978, s.17).

Müfredat programı: bir eğitim kurumunun amaçları doğrultusunda düzenlenmiş eğitim faaliyetlerinin tümüdür (Erdem,1988, s.4).

Öğretim programı: eğitim programı içinde yer alan öğrenme ve öğretme süreçleri ile ilgili tüm etkinliklerdir (Varış, 1978, s.339).

8. Literatür Araştırmalar

Gumabekova, (2004) “Kırgızistan da ve Türkiye’de Ortaöğretim Fizik Ders Kitabındaki Konuları Ve Deneysel Aktiviteleri Karşılaştırması” adlı yüksek lisans tezinde kitapların konu ve deneysel aktiviteleri sınıflara göre nasıl bir dağılım gösterdiğini araştırmıştır. Bu araştırmasında fizik bölümünün sınıf seviyesine göre dağılımını her iki ülkede ölçülü

hazırlandığı, Kırgızistan M.E.B. kitaplarında moleküller bölümüne Türkiye kitaplarında elektrik bölümüne ağırlık verildiği sonucuna ulaşmıştır.

Sadıkov, (2003) “Azerbaycan'da Coğrafya Eğitim ve Öğretim” adlı yüksek lisans tezinde Azerbaycan’ın geçmiş dönemdeki ve günümüzdeki coğrafya eğitimi adlı araştırması çalışma sonucunda ülke ekonomisindeki sıkıntıların her alanda olduğu gibi, eğitim alanında da görüldüğü sonucuna varmıştır. Ayrıca Azerbaycan’daki coğrafya eğitiminin temel sorunlarının araç gereç, kitap, idari ve askeri alanlarda coğrafya ilminin tatbiki belirlenmiştir.

Tomal, (2004) “Türkiye ile Almanya’nın Lise Coğrafya Öğretimi Programlarının Karşılaştırılmalı İncelenmesi” isimli doktora tezinde iki ülkenin coğrafya öğretim programlarını karşılaştırmıştır. Çalışmanın sonucunda Almanya ile Türkiye coğrafya programları arasında amaçlar, içerik, öğretim süreçleri ve öğrenci başarısının değerlendirilmesi açısından önemli farklılıklar bulunmuştur.

Türkoğlu, (1997) yapmış olduğu “Türkiye ve Fransa Lise Programlarının Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi” isimli doktora çalışması yapılmıştır. Burada Türkiye ve Fransa eğitim sistemleri ve lise programları karşılaştırılmış, bu karşılaştırmalı çalışmada dikey ve yatay araştırma yaklaşımları uygulanmıştır. Dikey incelemede, Türkiye’deki ve Fransa’daki liseler geçmişten günümüze incelenerek, tarih analiz metodu kullanılmıştır. Yatay yaklaşımda ise her iki ülkenin eğitim sistemleri ve lise programlarının belli öğeleri ele alınmış, mevcut durum ayrıntılı olarak incelenmiştir.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama teknikleri ve veri çözümleme tekniklerine yer verilmiştir.

1.Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullandığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik (Yıldırım ve Şimşek, 2013) bir araştırmadır. Aynı zamanda bu araştırmanın yöntemi tarama modelidir. Tarama modeli; geçmişte ya da hala var olan bir durumu var olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlardır. Araştırmaya konu olan olayı ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlamaya çalışır. Onlar herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez(Karasar, 2003, s.77). Buna göre Irak eğitim sisteminde orta öğretimde coğrafya ders müfredatı ile Türkiye eğitim sisteminde orta öğretim coğrafya ders müfredatının karşılaştırılması için Türkiye ve Irak eğitim bakanlıkları, müfredat dairesi, üniversitelerin coğrafya bölümleri akademisyenleri, öğrencileri, arşiv belgeleri, ders kitapları ve çok sayıda ilgili kurum ve kuruluşlar ile Türkiye ve Irak eğitim sisteminde ortaöğretim coğrafya dersi müfredatına ilişkin kitap, gazete, dergi, tez ve makaleler incelenmiş ve mülakatlar yapılmıştır.

2.Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Türkiye ve Irak eğitim sisteminde ortaöğretim coğrafya müfredat programları oluşturulmaktadır. Bu çalışma nitel araştırma olmasından ötürü Türkiye eğitim sistemi ortaöğretim coğrafya müfredat programlarının 2005 tarihli müfredat programları incelenerek, Irak eğitim sistemi ortaöğretim 2011 tarihli coğrafya müfredat programı ile karşılaştırılmıştır. Türkiye milli eğitim bakanlığı konuyla ilgili kuruluşlar,

ortaöğretim coğrafya müfredat kitapları, akademisyenler, dersane hocaları, arşiv belgeleri, makaleler, gazeteler ve dergiler... Irak eğitim bakanlığı müfredat müdürlüğü yayınları, ders kitapları ve coğrafya branş öğretmenleri ve öğrencileri bu çalışmanın çalışmla grubunu teşkil etmektedir.

3.Verilerin Toplanması

Bu çalışmada konuyla ilgili verilerin toplamada en önemli özellik araştırmanın amaçlarını gerçekleştirecek bilgiler toplamaktır. Bu çalışmada Irak eğitim bakanlığı, Kerkük üniversitesi eğitim fakültesi coğrafya bölümü müfredatları, ders kitapları vb. dokümanlar incelenmiş, Türkiye’de ise milli eğitim bakanlığının İnternet sitesi. Kaynak kitaplar, eğitim fakülteleri coğrafya bölümleri, yazılı basında coğrafya müfredatı ile ilgili kaynaklar incelenerek, Irak-Türkiye eğitim sistemi coğrafya müfredat programları ile ilgili verilerin toplanması sağlanmıştır.

4.Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Türkiye milli eğitim bakanlığı ortaöğretim coğrafya müfredatı programı, kaynak kitaplar, gazete, dergi ve ders kitaplarından elde ettiğimiz verileri analizi ve yorumlamasını yaptıktan sonra Irak ortaöğretim coğrafiye müfredat programlarındaki verileri Türkiye verileriyle karşılaştırarak, ortaya çıkan ortak problemler ve farklılıklar çalışma konumuzla örtüşmesini saptanacaktır.

BÖLÜM 3

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Türkiye’de Eğitim Sistemi

Türk eğitim sisteminin temel amacı Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunu refah ve mutluluğunu artırmak, milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek, hızlandırmak ve Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı yaratıcı ve seçkin bir ortağı yapmaktır (MEB, 2003, 430).

3. 1.1.Türk Eğitim Sistemini Düzenleyen Genel Esaslar

3.1.2.Türk Milli Eğitiminin Amaçları

3.1.2.1. Genel Amaçlar

Millî Eğitimin genel amacı bütün bireyleri, Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

a. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

b. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamaktadır(MEB, 2003, 430).

3.1.2.2. Özel Amaçlar

Türk eğitim ve öğretim sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçlara ve temel ilkelere uygun olarak tespit edilir(MEB, 2003, 430).

Yukarıda sayılan eğitimin genel ve özel amaçları, her eğitim etkinliğinde uyulması gereken amaçlardır. Bu genel ve özel amaçlar bir bakıma eğitime bir çerçeve vermektedir.

3.1.3. Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri

- 1.Genellik ve Eşitlik
- 2.Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları
- 3.Yöneltme
- 4.Eğitim Hakkı
- 5.Fırsat ve İmkân Eşitliği
- 6.Süreklilik
- 7.Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği
- 8.Demokrasi Eğitimi
- 9.Lâiklik
10. Bilimsellik
11. Plânlılık
12. Karma Eğitim
- 13.Okul ile Ailenin İş Birliği
14. Her Yerde Eğitim

3.1.4. Türk Millî Eğitim Sisteminin Genel Yapısı

Türk Millî eğitim sistemi örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluşur. Örgün eğitim okul öncesi eğitimi, ilköğretim, orta öğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar. Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar(MEB, 2003, 432).

3.1.4. 1. Örgün Eğitim

Örgün eğitim, belirli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla okul çatısı altında yapılan düzenli eğitimidir. Örgün eğitim, okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır.

Okul Öncesi Eğitim

Okul öncesi eğitim; isteğe bağlı olarak zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş 3-5 yaş grubundaki çocukların eğitimini kapsar. Okul öncesi eğitim kurumları, bağımsız anaokulları olarak kurulabildikleri gibi, kız meslek liselerine bağlı uygulama sınıfları ile diğer öğretim kurumlarına bağlı anasınıfları olarak da açılabilir.

Okul öncesi eğitimin amacı; çocukların bedensel, zihinsel, duygusal gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını, onların ilköğretime hazırlanmasını, koşulları elverişsiz çevrelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratılmasını, Türkçenin doğru ve güzel konuşulmasını sağlamaktır.

İlköğretim

İlköğretim, 6-14 yaş grubundaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar. İlköğretimin amacı; her Türk çocuğunun iyi birer yurttaş olabilmesi için, gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlık kazanmasını, millî ahlak anlayışına uygun olarak yetişmesini, ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda hayata ve bir üst öğrenime hazırlanmasını sağlamaktır. İlköğretim kız ve erkek bütün yurttaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir(MEB, 2003).

Ortaöğretim

Ortaöğretim; ilköğretime dayalı, en az dört yıllık genel, meslekî ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar. Ortaöğretimin amacı; öğrencilere asgarî ortak bir genel kültür vermek, birey ve toplum sorunlarını tanıtmak ve çözüm yolları aramak, ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak bilinci kazandırarak öğrencileri ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda yükseköğretime, hem yükseköğretime hem mesleğe veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

Ortaöğretim;

Genel ortaöğretim ve Meslekî -teknik ortaöğretim olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Ortaöğretim, çeşitli programlar uygulayan liselerden meydana gelir ve öğrenciler, istek ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda bu programlardan birine yönelerek yetişme imkânı bulurlar (MEB, 2003, 433).

Genel Ortaöğretim:

Genel ortaöğretimin amacı; öğrencileri ortaöğretim seviyesinde asgari genel kültüre sahip, toplumun sorunlarını tanıyan, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan insanlar olarak yetiştirmek ve yükseköğretime hazırlamaktır. Genel ortaöğretim; Genel liseler, Anadolu liseleri, Fen liseleri, sosyal bilimler liseleri Anadolu öğretmen liseleri, spor liseleri, Anadolu güzel sanatlar liseleri ve çok programlı liselerden oluşmaktadır.

Meslekî ve Teknik Ortaöğretim:

Meslekî ve teknik ortaöğretim; iş ve meslek alanlarına iş gücü yetiştiren ve öğrencileri yükseköğretime hazırlayan öğretim kurumlarıdır.

Meslekî ve teknik ortaöğretim; Erkek teknik öğretim okulları, Kız teknik öğretim okulları, Ticaret ve turizm öğretimi okulları ve Din öğretimi okullarından oluşmaktadır.

Özel Eğitim

Özel eğitimin amacı; özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayarak onları toplumla bütünleştirmek ve meslek sahibi yapmaktır. Özel eğitim okulları Türk millî eğitim sistemindeki kademelendirmeye göre yapılandırılmıştır. Ancak, diğer okullardan farklı olarak, ilköğretim öncesinde hazırlık sınıfı bulunmaktadır. İlköğretime devam edecek durumda olan engelli öğrenciler hazırlık sınıfına alınmadan ilköğretime başlamaktadır.

Özel eğitim okullarında; Görme Engellilerin Eğitimi, İşitme Engellilerin Eğitimi, Ortopedik Engellilerin Eğitimi, Zihinsel Engellilerin Eğitimi, Süreğen Hastalığı Olanların Eğitimi, Otistik Çocukların Eğitimi, Üstün veya Özel Yeteneklilerin Eğitimi ve Kaynaştırma ve Özel Sınıflarda Eğitim kategorilerinde eğitim verilmektedir.

Özel Öğretim

Özel öğretim kurumları 625 sayılı kanun doğrultusunda açılmış, her kademe ve türdeki özel okullar, özel dershaneler, özel mesleki ve teknik kurslar, özel motorlu taşıt sürücülere kursları ile özel öğrenci etüt eğitim merkezlerini kapsamaktadır. Özel öğretim kurumları faaliyetlerini, Milli Eğitim Bakanlığı'nın gözetim ve denetiminde sürdürmektedir.

Yükseköğretim.

Yükseköğretim, ortaöğretime dayalı en az iki yıllık yükseköğrenim veren, en üst seviyeli insan gücünün ve bilimsel araştırma alanlarının istediği elemanları yetiştiren eğitim kurumlarının tümünü kapsar. Yükseköğretim kurumları; Üniversite, fakülte, enstitü, yüksekokul, konservatuar, meslek yüksekokulu ile uygulama ve araştırma merkezlerinden oluşmaktadır.

Yükseköğretim Eğitim Türleri

- 1) Örgün Eğitim: Öğrencilerin, eğitim - öğretim süresince ders ve uygulamalara devam etme zorunluluğunda oldukları bir eğitim - öğretim türüdür.
- 2) Açık Eğitim: Öğrencilere radyo, televizyon ve eğitim araçları vasıtasıyla yapılan bir eğitim - öğretim türüdür.
- 3) Dışarıdan Eğitim (Ekstern Eğitim): Yükseköğretimin belirli dallarında, devam zorunluluğu olmaksızın sadece yarıyıl içi ve sonu sınavlarına katılma zorunluluğu bulunan bir eğitim - öğretim türüdür. Bu eğitimi izleyen öğrenciler ortak zorunlu dersler ile gerekli görülen bazı dersleri, ilgili yükseköğretim kurumlarınca mesai saatleri dışındaki uygun saatlerde düzenlenecek derslerde alırlar.
- 4) Yaygın Eğitim: Toplumun her kesimine ve değişik alanlarda bilgi ve beceri kazandırma amacı güden bir eğitim - öğretim türüdür (Başaran, 2012).

Yükseköğretimin Basamakları

- Ön lisans
- Lisans
- Yüksek lisans
- Doktora

3.1.4. 2. Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş, herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden birinden ayrılmış olan bireylere ilgi ve gereksinme duydukları alanda örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar. Yaygın eğitim; genel ve meslekî teknik yaygın eğitim olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Yaygın eğitim kurumları şunlardır: Halk eğitimi merkezleri, Çıraklık eğitimi merkezleri,

Pratik kız sanat okulları, Olgunlaşma enstitüleri, Endüstri pratik sanat okulları, Mesleki eğitim merkezi, Yetişkinler teknik eğitim merkezleri, Özel kurslar, Özel dershaneler, Eğitim ve uygulama okulları(özel eğitim), Meslek okulları(özel eğitim), Meslekî eğitim merkezleri (özel eğitim), Bilim ve sanat merkezleri (özel eğitim), Açık ilköğretim okulu, Açık öğretim lisesi.

Yaygın eğitim, yetişkinlere okuma-yazma öğretmek, temel bilgiler vermek, en son devam ettikleri öğrenim kademesinde edindikleri bilgi ve kabiliyetlerini geliştirmek ve hayatını kazanmasını sağlayacak yeni imkânlar kazandırmak amacıyla verilen okul dışı eğitimidir. Yaygın eğitim; halk eğitimi, çıraklık eğitimi ve uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirilmektedir(Başaran, 2012).

3.1.5. Türkiye Ortaöğretim Kurumlarında Ders Saatlerinin Dağılımı.

Coğrafya dersinde; Talim ve Terbiye Kurulunun 26.08.2011 tarih ve 131 sayılı Kararı ile kabul edilen öğretim programı uygulanır(MEB, 2011).

3.1.6. Coğrafya Dersi ve Önemi.

Coğrafya, doğa ve insana ait konum, dağılış sistemleri, süreçleri, dokular ve etkileşimleri açıklayan bilimdir. Coğrafya öğrencilerin yaşadığı alan ve dünyanın anlamalarını ve anlamlandırmaların sağlayan bir içeriğe sahip olmasından dolayı önemli bir disiplindir. Çünkü insan mekânsal algılar, yaşadıkları alanın özellikleri ile doğrudan ilgilidir. 21. Yüzyıl Türk insanının siyasal, ekonomik gelişmeleri anlaması, bunlarla etkileşiminde uyumlu ve bilinçli adamlar atabilmesi için coğrafya eğitimine ihtiyaç vardır.

Coğrafya bilim günümüz dünyasından beslenerek yeni yaklaşımlar geliştirmesi gerekliliği açısından öğrencilerin, günümüz dünyasını anlamaya yönelik bakış açıları geliştirmelerine yardımcı olur (Açıkgöz, 2003, s.18).

Öğrenciler, coğrafya eğitim ile dünyayı algılama, anlama ve değerlendirme açısından yaşadığı alandan küresel ölçeğe doğa ve insan ait sistemler, süreçler ve dokulara coğrafi bilinç kazanır. Coğrafya dersi öğretim programı öğrenci merkezi yaklaşımları, dolayısıyla da aktif öğrenme ve kuramsal temaları açısından yapılandırmacılığı önemsemektedir. Aktif öğrenme sürecinin sorumluluğunu taşıdığı öğrenme sürecinin çeşitli yönleri ile ilgili karar alma ve öz düzenleme yapma fırsatların verildiği ve karmaşık kullanmaya zorlandığı bir öğrenme sürecidir(Açıkgöz, 2003, s.18).

3.1.7.Türkiye Ortaöğretiminde Coğrafya Eğitimi Amaç ve Hedefler

Ortaöğretim coğrafya eğitiminde amaçlar Doğan ay (2002 174) tarafından şu biçimde sıralanmıştır.

1. Yakın çevre örneklerini esas alarak Türkiye ve dünyayı genel coğrafi özellikleri açısından tanır.
2. Çevrenin doğal ve beşeri olayları arasında neden sonuç ilişkisini kurar ve bu olayları yeryüzündeki dağılışını öğrenir.
3. Değişik çevredeki beşeri ekonomik faaliyetleri yeryüzündeki dağılışlarını, insan hayatına etkilerini, neden-sonuç ilişkisi dâhilinde karşılaştırmalı olarak inceler.
4. Farklı coğrafi çevrelerdeki değişik coğrafi zenginlik kaynakları ile ülkelerin kalkınmaları arasında yakın bağlar bulunduğunu kavrar.
5. Ülkesinin ve yeryüzünün doğal kaynaklarla tanır ve bunların sonsuz olmadıklarını ve tutumlu kullanılmaları bilincini geliştirir.
6. Çevrede ekolojik dengenin bozulması sorunlarına yol açan beşeri faaliyetlere karşı duyarlı kazanır.
7. Türkiye'nin doğal kaynaklarını toplumsal değerlerini gelenek ve göreneklerini korumanın gerekliliğine inanır.
8. Siyasal ekonomik kültürel askeri bağlarımız bulunan ülkeleri ülkemizde karşılaştırmalar yapacak biçimde tanır.
9. Toplumsal ve bireysel ilişkilerde zaman-zaman ortaya çıkan sorunların, karşılıklı iyi niyet, hoş görü ve kişiliklere saygılı olma çerçevesinde çözümlenebileceğini kavrar.
10. Harita, resim, fotoğraf, grafik, kesit, profil, veri tablosu, şema gibi görsel malzemeyi yorumlama becerisi kazanır.
11. Çevresinde doğa olaylarının, her birinin birer coğrafi olayı olduğu ve bunların oluşum nedenlerini bilimsel esaslara dayanacak biçimde kavrar.
12. Bilinmeyenleri araştırma ve öğrenme isteği oluşturur.
13. Önyargılardan arınarak, objektif kararlar alma ya da verme becerisini geliştirir.
14. Doğal çevre olaylarının nedenlerini hurafelere dayandırmaz.
15. Kalkınma, gelişme ve ilerlemenin tek yolunun müspet ilim olduğuna inanır.
16. Demokratik hak ve özgürlüklerine inanır bunlara saygılı olur.

3.1.8.Türkiye’de Ortaöğretimde Coğrafya Öğretimi

Ortaöğretim seviyesinde coğrafya öğretimi öğrencilerin coğrafya öğretimi için sınıf dışındaki coğrafi gerçekleri değerlendirme ve kavrama, harita, şekil ve grafikler aracılığı ile bulunduğu çevrenin dışındaki coğrafi olayları kavramı insanla ortam arasındaki ilişkileri değerlendirme alışkanlıklarının kazanılması olarak ele alınmalıdır.

Coğrafyanın Amaçları

Coğrafya dersinin lise döneminde amaçları şunlardır:

a) Fiziki coğrafya alanında

- Güneş sistemi ve evren
- Ay’ın hareketleri
- Yerin şekli, hareketi ve boyutları
- Harita nedir? Yapımı ve çeşitleri
- Haritada yön, mesafe ve alan ölçülmesi çeşitli haritaların okunması ve yorumu
- Yer kabuğunun hareketi. 1. İç kuvvetler 2. Dış Kuvvetler ve bunların topografyayı şekillendirmedeki etkileri.
- Belli başlı morfolojik birimler
- Bitki coğrafyası
- İklim
- Toprak coğrafyası

b) Beşeri ekonomik coğrafi alanında.

- Nüfus, nüfusun dağılışı ve dağılışında etkili olan etmenler.
- Yerleşme: kır ve şehir yerleşimleri.
- Sanayi, ulaşım, tarım, enerji coğrafyası.

c) Bölgesel coğrafya ile ilgili olarak.

- Orta doğu ülkeleri
- Balkan ülkeleri.
- Kıtalar ve ülkeler.

d) Türkiye Coğrafyası.

- Türkiye fiziki coğrafyası, Türkiye’nin jeomorfolojisi, iklimi, hidroğrafyası, toprakları, bitki örtüsü.
- Türkiye’nin beşeri ve iktisadi coğrafyası.
- Türkiye’nin coğrafi bölgeleri, Türkiye’nin yedi coğrafi bölgesinin tanıtımı.

3.1.9.Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Kullanılan Araç ve Gereçler

Coğrafya öğretiminin temel problemlerinden birisi konular işlenirken soyut olan kavramları somut hale getirememedir. Bu yüzden de konuları öğrenen tarafından anlaşılır hale gelmesi zorlaşmaktadır araç ve gereçleri konu anlaşılır olması önemli bir fonksiyondur. Çünkü araç ve gereçler öğrencinin ilgisini çekmek ve kalmaz duyu organları da hitap ederek kalıcılık etkisini gösterir. Coğrafya dersinde araç ve gereçlerin yardımı ile bir olay görsel hale getirmek olayı rasyonel şekilde bir açıklamaktır. Dünyanın yuvarlaklığı öğrenci için soyut bir kavram olmaktadır hâlbuki küre bu kavrama somutlaştırarak öğrencinin dünya ile ilgili diğer kavramları öğrenmesini kolaylaştırır. Çünkü araç ve gereçler öğrencinin ilgisini çekmekte kalmaz duyu organlarına da hitap ederek kalıcılık etkisini gösterir(Güngördü, 2002, s.116).

3.1.10. Coğrafya Dersi Öğretim Programlarının Temel Eksenleri

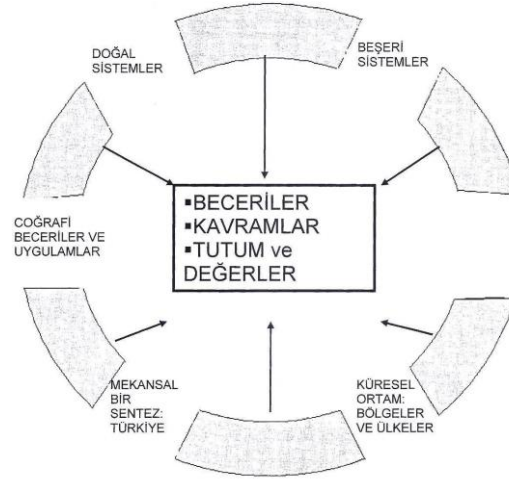
Coğrafya dersi öğretim programı öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlara cevap verecek, Türk milli eğitiminin amaçları uygun çağın gerekliliği toplumsal düzen gelişimine hizmet edecek şekilde aşağıdaki tabloda belirtilen dört temel eksen üzerine kurulmuştur. Bu eksenler birbirleri ile ilişkili ve etkileşimli olarak coğrafya eğitiminin temel unsurları kapsamaktadır.

Tablo 1: Türkiye’de Coğrafya Dersi Öğretim Programının Temel Eksenleri

1.Konum Analizi	-Yerler/alanlar -Türkiye -Bölgeler ve ülkeler
2.Coğrafi Temalar	-İklim, yer şekilleri, toprak, bitki sular -Nüfus, yerleşme, ekonomi, politika, yönetim -Çevre ve toplum
3.Coğrafi Beceriler	-Yöntemler -Teknikler -Uygulamalar
4.Tutum Ve Değerler	-Doğaya yönelik -İnsana yönelik

3.1.11. Coğrafya Dersi Öğretim Programının Çatısı.

Coğrafya dersi öğretim programının çatısını coğrafi kavramlar beceriler tutum ve değerler ile bunlara ait kazanımlar sağlayacak şekilde organize edilen coğrafi veriler ve uygulamalar doğal sistemler beşeri sistemler mekânsal bir sentez Türkiye küresel ortam bölgeler ve ülkeler çevre ve toplum öğrenme alanları oluşturur.

Şekil 1: Coğrafya Öğretim Dersinin Programı'nın Çatısı

Coğrafya dersi öğretim programı için 9, 10, 11. sınıflarda iki saatlik zorunlu ve seçmeli coğrafya dersleri aşağıda belirtilen öğrenme alanlarına ait kazanımlardan oluşmaktadır(MEB, 2005).

Türk insanının hızla değişen dünyamızda doğal ortamla arasında ilişkiyi ulusal ve uluslararası boyutlarda algılaması, ortaya çıkan sorunların değerlendirilmesi açısından coğrafya öğretiminin ilkokul çağından başlayarak üniversiteye kadar, günün ihtiyaçlarına uygun olacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Öğretim programlarının hazırlanış tarzı tanzifattan başlayarak, günümüze kadar tam olarak esaslı bir değişiklik geçirmemiştir. 1941-1981 dönemi gerçekten de ülkemizde coğrafya öğretim eğitiminin gelime çağı olmuştur. Bilindiği gibi 1. Türk Coğrafya Kongresi 1941 yılında yapılmıştır. Bu coğrafya kongresi günümüze kadar Türkiye’de toplanan ilk ve son coğrafya kongresidir. Kongre gündeminde ele alınan konulardan biri de coğrafya müfredat programlarının hazırlanışı ile ilgilidir(Şahin 2003, s.83).

Müfredat programlarının hazırlama veya hazırlanmış programları değiştirme işli, daima milli eğitim bakanlığı tarafından yapılmıştır. Sözü edilen öğretim programları “Müfredat

programları” olarak adlandırılır. Diğer öğretim programları gibi coğrafya programı da aynen adlandırılmıştır.

Müfredat programlarının hazırlanması da esas alınacak program modeli ve program hazırlanırken göz önünde bulundurulacak esaslar, milli eğitim bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı TTKB 14.7.2005 tarih ve 198 sayılı TTK kararı ile belirlenmiştir. Bu bölümde MEB TTKB tarafından hazırlanmış olan coğrafya öğretim programları incelenmiştir(MEB, 2005).

3.1.12. Türkiye Ortaöğretim Coğrafya Müfredatında Lise 1, 2 ve 3. Programı.

Lise 1. Sınıf (2 Saat)

BİRİNCİ BÖLÜM: DOĞA VE İNSAN

- 1.Doğal Unsurlar İnsan, Doğa ve Coğrafya Muhteşem Dörtlü
- 2.Ölçme ve Değerlendirme

İKİNCİ BÖLÜM: HARİTA BİLGİSİ

Coğrafi Rehberim:

- 1.Haritalar
- 2.Haritalarda Yer Şekillerini Gösterme Yöntemleri
- 3.Projeksiyon Tipleri
- 4.Haritalarla Yolculuk
- 5.Hayali Rehberler: Paralel ve Meridyenler Arazi rehberimiz: İzohipsler
- 6.Ölçme ve Değerlendirme

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YERKÜRENİN ŞEKLİ VE HAREKETLER

- 1.Yerkürenin Şekli ve Hareketler
- 2.Mevsimler ve Mevsimlerin Oluşumu
- 3.İklim Kuşakları
- 4.Ölçme ve Değerlendirme

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: İKLİM BİLGİSİ

- 1.Şeffaf Küre: Atmosfer Hava Durumu ve İklim
- 2.İklim Elemanları
- 3.İklimin Temel Elemanı: Sıcaklık, Ağır Ama Hissetmediğimiz Yük: Basınç, Rüzgârlar

- 3.Nemin Yağııa Dönüőümü
- 4.Dünyanın İklim Zenginliğı
- 5.Ölçme ve Değerlendirme

BEŞİNCİ BÖLÜM: YERİN ŐEKİLENMESİ

- 1.Yerin Yapısı ve Oluşum Süreci
- 2.Yerin Merkezine Yolculuk
- 3.Kıtaların Serüveni
- 4.Jeolojik Zamanlar
- 5.Derinlerden Gelen Güç: Kuvvetler
- 6.Dağoluőumu
- 7.Kıta Oluşumu Volkanizma
- 8.Depremler
- 9.Güneőten Gelen Güç: Dış Kuvvetler
- 10.Doğal Değıőim
- 11.Rüzgarların Oluőturduğı Őekiller
- 12.Akarsuların Oluőturduğı Őekiller
- 13.Çözünebilen Kayaçlarda Oluşan Yer Şekilleri
- 14.Buzulların Oluőturduğı Őekiller
- 15.Dalga ve Akıntıların Oluőturduğı Yer Şekilleri Yer Şekillerinin Diğeri Oluşum Süreçleri
- 16.Kıyı Tipleri ve Kıyıların Oluşum Süreçleri
- 17.Ölçme ve Değerlendirme

ALTINCI BÖLÜM: BEŞERİ YAPI

- 1.Beşeri Yapı
- 2.Beşeri Dokular
- 3.İlk Yerleşmeler ve Değıőim Yerleőmeyi Sınırlandıran Faktörler
- 4.Yerleşme Doku ve Tipleri Neden Farklık Gösterir?
- 5.Ölçme ve Değerlendirme

YEDİNCİ BÖLÜM: YAŐADIĞIM YERDEN ÜLKEME

- 1.Yaőadığım Yerden Ülkeme
- 2.Nerede Yaşıyorum?

3.Ölçme ve Değerlendirme

SEKİZİNCİ BÖLÜM: BÖLGELER VE ÜLKELER

1. Bölgeler ve Ülkeler
2. Ortak Payda: Bölge
3. Bütünden Parçaya
4. Bölge Sınırları Kesin Hatlarla Ayrılabilir bölge Sınırları Değişir mi?
5. Bölge Sınırları Nasıl Oluşturulur?
6. Doğal ve Beşeri Bölge Sınırları Çakışır mı?
7. Ölçme ve Değerlendirme

DOKUZUNCU BÖLÜM: İNSAN VE ÇEVRE

Doğadan Nasıl Yararlanıyoruz? Doğanın Emrinde miyiz? Suçlu Kim?

Lise 2. Sınıf (2 Saat)

BİRİNCİ BÖLÜM: TOPOĞRAFYA VE KAYAÇLAR

1. Kayaçlar ve Topografya
2. Kayaçlar, Oluşlarına Göre Kayaç Türleri
3. Kayaç Türlerinin Yer Şekilleri Oluşumunun Etkileri
4. Birinci Bölüm Değerlendirme Çalışmaları

İKİNCİ BÖLÜM: LEVHA HAREKELERİNİN ETKİLERİ

1. Levha Hareketleri ve Etkileri
2. Yerkürenin Hareket Eden Levhaları
3. Volkanlar ve Depremlerin Dağılışı
4. Sıcak Su Kaynakları ve Oluşumu
5. İkinci Bölüm Değerlendirme Çalışmaları Değerlendirme

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: DOĞADAKİ ÜÇ UNSUR: SU, TOPRAK, BİTKİ

1. Doğaya Can Verenler: Su, Toprak, Bitki
2. Suların Yeryüzüne Dağılımı
3. Ana Zenginliğimiz: Topraklar
4. Yer Yüzeyinin Örtüsü: Bitkiler
5. Üçüncü Bölüm Değerlendirme Çalışmaları

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: NÜFUSUN GELİŞİMİ, DAĞILIŞI VE NİTELİKLERİ

1. Nüfus, Nüfusun Gelişimi ve Dağılışı
2. Nüfus ve Nüfusun Özellikleri
3. Dünyada Nüfusun Dağılışı
4. Dünya Nüfusun Tarihsel Gelişimi
5. Nüfus Piramitleri Ne Anlatıyor?
6. Nüfus Artışı Dördüncü Bölüm Değerlendirme Çalışmaları

BEŞİNCİ BÖLÜM: GÖÇLERİN NEDENLERİ VE SONUÇLARI

1. Göçlerin Nedenleri ve Sonuçları
 2. Göçlerin Nedenleri ve Göç Türleri
 3. Tarih Öncesi Çağlarda Göçler
 4. Türklerin Orta Asya'dan Göçü
 5. Kavimler Göçü
 6. Yeni Kıtalar Göçler
 7. Göçün Mekânsal Etkileri
- Beşinci Bölüm Değerlendirme Çalışmaları

ALTINCI BÖLÜM: GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE EKONOMİK FAALİYETLER

1. Ekonomik Faaliyetlerin Gelişimi ve Sınıflandırılması
 2. Geçmişten Günümüze Geçim Tarzlarının Değişimi
 3. Tarih Öncesi Çağlarda Ekonomik Faaliyetler
 4. Tarih Çağlarında Ekonomik Faaliyetler
- Bölüm Değerlendirme Çalışmaları

YEDİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE'NİN YERŞEKİLLERİ, İKLİM, TOPRAK, SU VE BİTKİ VARLIĞI

1. Temel Coğrafi Özellikleri
2. Türkiye'nin Konumu
3. Türkiye'nin Yer Şekilleri
4. Türkiye'nin İklim
5. Türkiye'de Topraklar
6. Türkiye'nin Bitki Örtüsü
7. Türkiye'nin Suları Yedinci Bölüm Değerlendirme Çalışmaları

SEKİZİNCİ BÖLÜM: NEREDE VE NASIL YAŞIYORUZ

1. Yaşam Alanlarımız: Yerleşmeler
 2. Türkiye'de Yerleşme Şekilleri
 3. Kır Yerleşmeleri
 4. Kentsel Yerleşmeler (Şehirler)
- Sekizinci Bölüm Değerlendirme Çalışmaları

DOKUZUNCU BÖLÜM: TÜRKİYE'NİN NÜFUS ÖZELLİKLERİ VE NÜFUS HAREKETLERİ

TÜRKİYE NÜFUSUNUN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

1. Nüfus Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
 2. Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
 3. Çalışan Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı
 4. Türkiye Nüfusunun Eğitim Durumu
 5. Türkiye'nin Kır ve Kent Nüfusu
 6. Türkiye'de Nüfusun Tarihsel Gelişimi
 7. Türkiye'de Nüfus Sayımları
 8. Türkiye'de Nüfusun Yıllara Göre Değişimi
 9. Türkiye'de Nüfusun Artışı ve Nedenleri
 10. Ülkemizde Göçler
 11. İç Göçlerin Nedenleri
 12. Göçün Sonuçları
- Ölçme ve Değerlendirme

ONUNCU BÖLÜM: KITALARIN KEŞFİ VE KÜÇÜLEN DÜNYA DÜNYA’NIN KEŞFİ: COĞRAFİ KEŞİFLER

Önemli Keşifler

BÖLGELER VE ÜLKELERARASI ETKİLEŞİMDE TEKNOLOJİNİN ROLÜ

1. İletişim Tarihi
2. Teknolojinin Önemi

DÜNYAYI BİRBİRİNE BAĞLAYAN AĞLAR: ULAŞIM

1. Ulaşım
 2. Deniz Yolu
 3. Demir Yolu
 4. Kara Yolu
 5. Hava Yolu
- Ölçme ve Değerlendirme

ONBİRİNCİ BÖLÜM: DOĞAL AFETLER VE TOPLUM

1. Doğal Afetler
 2. Dünyamızda Neler Oluyor?
 3. Sel
 4. Kuraklık
 5. Erozyon
 6. Kütle Hareketleri
 7. Çığ
 8. Olağanüstü Hava Olayları: Fırtına, Kasırga, Hortum
 9. Volkanlar Felaket mi, Nimet mi?
 10. Doğal afetlerde İnsan Rolü
- Ölçme ve Değerlendirme

Lise 3. (2 Saat)

DOĞAL SİSTEMLER

BİRİNCİ BÖLÜM: EKOSİSTEM VE MADDE DÖNGÜSÜ BİYOÇEŞİTLİLİK

Canlıların Yeryüzüne Dağılışını Etkileyen Coğrafi Faktörler

A.Ekosistemlerin İşleyişi

B.Besin Zinciri

C.Enerji Akışı

D.Madde Döngüleri

Su Ekosistemlerin İşleyişi

A.Su Ekosistemlerinin Doğal Sistemlerin İşleyişine Etkisi

B.Su Döngüsü(Hidrolojik Döngü)

Ölçme ve Değerlendirme

BEŞERİ SİSTEMLER

İKİNCİ BÖLÜM: ŞEHİRLERİN FONKSİYONLARI VE NÜFUS POLİTİKALARI

Nüfus Politikaları

Neden Nüfus Politikaları?

Şehirler ve Etki Alanları

A.Dünyanın Büyük Şehirleri Nerelede Kurulmuştur?

B.Şehirlerin Fonksiyonları ve Etki Alanları

Tarihsel Süreçte Şehirler

A.Tarihsel Süreçte Şehirlerin Nüfus Gelişimi

B.Şehirlerin Fonksiyonel Gelişimi

C.Şehirlerin Gelişiminin Küresel Etkileri

Ölçme ve Değerlendirme

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: EKONOMİK FAALİYET TÜRLERİ

Doğal ve Beşeri Unsurların Ekonomiye Etkisi

A-Üretim Dağıtım ve Tüketimi Etkileyen Doğal Faktörler

B-Beşeri Faktörler

C-Üretim Dağıtım ve Tüketim Sektörlerinin Etkileşimi

Ekonomiye Yön Veren Güç Doğal Kaynaklar

Doğal Kaynak Nedir

Ölçme ve Değerlendirme

MEKÂNSAL BİR SENTEZ: TÜRKİYE

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE'Yİ TANIYALIM

Medeniyetlerin Merkezi: Türkiye

Medeniyetler Buluşma Noktası: Anadolu

Türkiye’de Arazi Kullanımı

A- Yer Şekilleri Arazi Kullanımını Nasıl Etkiler?

B- Türkiye’de Yer Şekillerinin Arazi Kullanımına Etkileri

Türkiye Ekonomisinin Sektörel Dağılımı

A- Ülkemiz Ekonomisi Hangi Sektörlerden Oluşur?

B- Türkiye Ekonomisini Etkileyen Faktörler

C- Türkiye’nin Ekonomi Politikaları Sektörel Dağılımı Nasıl Etkiler? Dağılımı Nasıl Etkilemiştir

D- Türkiye’de Tarım ve Hayvancılık

Türkiye’de Madenler ve Enerji Kaynakları

A- Başlıca Maden Çeşitlerimiz

B- Türkiye’deki Madenlerin Kullanımına Bir Örnek: Bor

C- Türkiye’deki Enerji Kaynakları

Türkiye’de Sanayi

A- Türkiye’de Sanayinin Gelişimi

B-Türkiye’de Sanayi Kollarının Dağılımı

C- Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri (Osب)

Hizmet Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri

Doğal Afetler ve Türkiye İç Riskleri

Türkiye’deki Doğal Afetler

Ölçme ve Değerlendirme

KÜRESEL ORTAM: BÖLGELER VE ÜLKELER

BEŞİNCİ BÖLÜM: ÜLKELER ARASI ETKİLEŞİM

Kültür Bölgelerinin Oluşumu ve Türk Kültürü

A-Dünya Kültüründe Türk İzleri

B-Türk Kültürü

C-Türk Kültürünün Genel Özellikleri

Küresel Ticaretin Üç Elemanı: Ham Madde, Üretim ve Pazar

Ham Madde, Üretim ve Pazarın Küresel Ticaretteki Yeri
Küresel Ticaretteki Yeri Dünyanın Hızla Gelişen Endüstrisi; Turizm
A- İnsanları Turizm Faaliyetlerine Yönelten Faktörler
B- Turizmin Etkileri
C- Milli Parklar
D- Dünyanın Yedi Harikası
Ölçme ve Değerlendirme

ALTINCI BÖLÜM: ÜLKELERİ TANIYALIM

Ekonomik Mucizenin Ülkesi Modern Japonya
Japonya'nın Genel Özellikleri
İngiltere'nin Sanayileşme Süreci
Tarım Ekonomi İlişkisi
A- Hindistan
B- Hollanda
Küresel ve Bölgesel Örgütler
Ölçme ve Değerlendirme

ÇEVRE VE TOPLUM

YEDİNCİ BÖLÜM: DOĞAL KAYNAKLAR VE ÇEVRE

Doğal Kaynakların Değeri ve Kullanımının Değişimi
Doğal Kaynaklar Sınırsız mı?
Enerji Kaynakları
Doğal Kaynak Kullanımının Farklı Olmasının Çevresel Sonuçları
Doğal Kaynakların Kullanımının Çevresel Etkileri
Kaynakların Kullanımı ile Ortaya Çıkan Sorunlar
Kaynakların Çevreye Etkisi
Doğal Kaynakların Kullanımı
A- Doğal Kaynakların Kullanımında Etkili Olan Faktörler Nelerdir?
B- Doğal Kaynak Kullanımına Örnekler
C- Doğal Kaynak Kullanımında Çevre Duyarlılığı
Doğal Kaynak ve İnsan Faaliyetleri
Arazi Kullanımının Çevresel Etkileri

A-Arazi Planlamasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

B-Arazi Kullanımının Çevresel Etkileri

Ölçme ve Değerlendirme

SEKİZİNCİ BÖLÜM: DOĞAL KAYNAKLARIN KÜRESEL ETKİLERİ

Çevre Sorunlarının Sınıflandırılması

Küresel Çevre Sorunlarının Yayılışı

A- Küresel Çevre Sorunları

B- Küresel Çevre Sorunlarının Yayılma Süreci

Teknolojinin Çevresel Etkileri

Teknolojik Gelişmelerin Ortaya Çıkardığı Çevre Sorunları Nelerdir?

Ekolojik Döngülere İnsan Müdahaleleri

İnsanın Su Döngüsüne Etkileri

Karbon Döngüsüne İnsan Müdahaleleri

Atıklar

A- Atık Türleri ve Çevreye Etkileri

B- Atıklardan Korunma

Geri Dönüşüm

Çevre Sorunlarının Önlenmesine Yönelik Stratejiler

Ölçme ve Değerlendirme

3.1.13. Açıklamalar

Bugün uygulanmakta olan lise 1, 2, 3. Sınıf coğrafya öğretim programında yer alan açıklamalar bölüm 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre bu dersin eğitim ve öğretiminde açıklamalar bölümü şu maddelerden meydana gelmektedir(MEB, 2011).

1. Öğrencilerin yaşadıkları alandan başlayarak ülkemiz ve tüm dünya ile ilgili coğrafi bilinç kazanmalarını, gelecekteki yaşantılarında etkin bir şekilde kullanabilecekleri coğrafi bir donanıma sahip olmalarını amaçlayan Coğrafya Dersi Öğretim Programı “coğrafya” dersi adı altında, 9. sınıftan 12. sınıfa kadar her yıl okutulmak üzere tasarlanmıştır. Program, öğrenci merkezli ve sarmal bir yapıya sahiptir. Bu nedenle sınıflar arası ilişkilendirme çok önemlidir. Coğrafya öğretmeni öğrencilerin bilgi, beceri, değer ve kavram boyutlarında hazır bulunuşluk düzeyini dikkate almalıdır. Ayrıca ilköğretim

düzeyinde sosyal bilgiler ve fen ve teknoloji derslerinde verilen konular dikkate alınarak öğrencilerin birikimlerinden yararlanılmalıdır.

2. Program coğrafyanın alanı gereği konulara bütünsel bir bakış açısı ile hazırlanmıştır. Konular işlenirken kazanımların çerçevesinden çok uzaklaşmamak kaydıyla etkileşim hissettirilmeli, öğrencilerde olaylar ile ilgili çok boyutlu düşünebilme becerisi geliştirilmelidir. Örneğin, volkanizmadan söz ederken volkanik bir arazide oluşan toprakların çok verimli olduğundan ya da sanayi bölgelerinin oluşumunda coğrafi şartların önemi vurgulanırken siyasi kararların da etkisinden bahsedilmelidir. Zaman zaman başka bilim dalları ve disiplinlerin konularından örnekler ele alınarak karşılıklı etkileşim vurgulanmalıdır. Örneğin, fizikçilerin gazlar ile ilgili konularının coğrafyada pek çok olayın anahtarı olduğu, tarihçilerin olayların sebep ve sonuçlarını bulmada mekâna ait özellikleri de kullandıkları gibi.

3. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda, belirlenmiş kazanımlara yönelik konu sıralaması yapılmamıştır. Kazanımlar ardışık olarak ele alınmıştır. Programda kazanımların öngördüğü bir içerik sınırlaması söz konusudur. Öğretmen kazanımları gerçekleştirmesi koşuluyla; çevre özelliklerini, öğrenci grubunun ilgilerini, ihtiyaçlarını, beklentilerini, hazır-bulunuşluk düzeylerini ve dolayısıyla da birikimlerini dikkate alarak Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda, uygun çıkış noktaları, uyarıcı ve pekiştiren unsurlarını kullanarak çerçevesi belirlenmiş olan içeriğe bağlı oluşturacağı alt başlıklar etrafında hareket etmelidir. Çevresel etkiler ve öğrenci grubunun sözü edilen özelliklerine uygun şekilde, güncellik ilkesi gözetilmek kaydıyla konuların işleniş süreleri planlanabilir.

4. Coğrafyanın bütünsel yaklaşımına uygun olarak tüm konuları ve etkileşimleri vurgulayacak biçimde belirlenmiş olan altı öğrenme alanından biri olan “Coğrafi Beceriler ve Uygulamalar” öğrenme alanı, içeriği açısından tüm öğrenme alanlarının konu ve temaları ile entegre durumdadır. Bu nedenle, söz konusu öğrenme alanı için ayrıca kazanımlar yazılmamış ve diğer öğrenme alanlarının kazanımları ile birlikte verilmiştir. Öğretmen kazanımların öngördüğü becerileri de içerik oluştururken dikkate alarak plan ve uygulamalar geliştirmelidir.

5. Öğretmen, coğrafyanın hayatın içindeki yerini ve öğrencilerin bakış açılarının nasıl değişeceğini vurgulamak üzere okul içi ve dışındaki olaylardan yararlanmalıdır. Öğrencileri sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırmalı ve öğrencilerin karşılaştıkları problemleri çözmede edindikleri bilgi ve becerileri kullanabilmelerini sağlamalıdır. Örneğin, bilmedikleri bir şehirde yer bulmak için haritaya başvurmak, ev satın alırken evin konum analizini yapmak, mahallesinde karşılaştığı bir çevre sorununa çözüm üretmek veya bir fabrikanın kapatılması kararını tartışmak gibi gerçek hayatla bağlantılı konular işlenmelidir.

6. Coğrafya Dersi Öğretim Programı öncelikle öğrencilerin yaşadıkları çevreyi algılamalarını hedeflese de öğrencilerin bir dünya algısı geliştirmelerini de önemser. Bu nedenle “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanı oluşturulmuştur. İletişim ve ulaşım imkânlarının engel tanımadığı günümüzde öğrenciler, dünyanın her köşesindeki olaylardan haberdar olabilmektedir. Bu nedenle kazanımlar sınıflar arasında seviyelerin dirilirken içerdikleri konular özelliklerine göre yerel, ulusal ve dünya ölçeğinde ele alınabilmektedir.

Bu nedenle yakından uzağa ilkesi zaman zaman gözetilmemiştir. Öğretmen bu durumu göz ardı etmeden dünya ölçeğinde de örnekler vermeli, benzer ve farklı yerler ve kültürler ile ilgili örnekleri çeşitliliği vurgular şekilde kullanmalıdır.

7. “Doğal ve Beşeri Sistemler” öğrenme alanını oluşturan kazanımlar işlenirken içerik, örnek ve uygulamalar dünya ölçeğinde verilmelidir.

8. Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda; eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim ve empati, problem çözme, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, girişimcilik gibi genel becerilerin yanı sıra, coğrafya dersine ait; harita kullanma, gözlem, arazi çalışması, coğrafi sorgulama, tablo, grafik ve diyagram hazırlama ve yorumlama, zamanı algılama, değişim ve sürekliliği algılama ile kanıt kullanma becerisi yer almaktadır. Öğretmen dersi plânlarken hazırladığı öğretimsel işlerin tümünde, yukarıda belirtilen becerileri ilgili kazanımlarla birlikte organize ederek uygulamalar gerçekleştirmelidir. Öğretmen, sınıf içi etkinlikler ile geliştirdiği becerileri pekiştirmek için ödev veya projeler verebilir.

9. Coğrafya Dersi Öğretim Programı dayanışma, hoşgörü, bilimsellik, sevgi, saygı, duyarlılık, vatanseverlik, barış, estetik ve sorumluluk değerlerini kazandırmayı amaçlamıştır.

10. Program tablosunda yer alan açıklamalar bölümünde kazanımla ilişkili beceriler belirtilmiştir. Becerilerin kazandırılması için konunun içeriğine göre bu basamaklardan birini veya birkaçını seçebilir ve etkinliklerinizde kullanabilirsiniz. Örneğin, harita becerileri için bir etkinliğinizde sadece harita okuma boyutunu ele alırken başka bir etkinliğinizde harita üzerine bilgi aktarmalarını isteyebilirsiniz. Arazi çalışması yaparken kanıt kullanma becerisi ile gözlem becerisini de geliştirebilirsiniz.

11. Programdaki değerler, bir örnek olaydan ya da öyküden hareketle, değerleri açıklama, ahlâkî muhakeme ve değer analizi şeklinde verilmelidir. Değerlere kazanımlar içinde zaman zaman yer verilmiştir. Öğretmen tıpkı becerilerde olduğu gibi uygun gördüğünde etkinlikler için de değerleri vurgulayan bölümler oluşturarak programda belirtilen değerleri pekiştirmelidir.

12. Öğretmen, okulun bulunduğu çevreye göre programdaki etkinlik örneklerini seçmeli ya da kendisi etkinlik hazırlamalıdır. Olguları ve olayları aktarmak ya da öğrencilere ders kitaplarını ezberletmek yerine, aktif öğrenmeye dayalı etkinlikler uygulamalıdır. Yeni etkinlikler tasarlanırken dersin genel amacı, kazanımlar, farklı öğrenme stilleri ve zekâ türlerine sahip öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçları göz önüne alınmalıdır. Öğretmen bilgi dağıtıcı rolü yerine, öğrencilerin bilgiyi yapılandırmalarına yardımcı olma rolünü benimsemelidir. Öğrencileri düşünmeye ve açık uçlu sorularla sorgulamaya teşvik etmelidir.

13. Millî ve dinî bayramlar, mahallî kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanılarak öğrencilerin millî duyarlılığı geliştirilmelidir. Öğretmen; 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı, Kurtuluş Savaşı'nda bir zafer, Türk inkılabı ile ilgili herhangi bir ya da Ankara'nın başkent olması gibi olaylarının yıl dönümlerinde Atatürk'ün kişilik özelliklerini, inkılaplarını, ilkelerini ve düşüncelerini anlatmalıdır. Öğretmen; Atatürk'ün “Türk, öğün, çalış, güven”, “Ne mutlu Türk'üm diyene!” ve “Yurtta sulh, cihanda sulh” gibi sözlerinden hareketle, Türklerin tarihte oynadıkları rolü; askerlik,

idare, hukuk, bilim, fen ve sanat alanında insanlığa hizmetlerini göstermelidir. Öğrencilerin, Türk milletine, Türk bayrağına, Türk ordusuna ve vatanına hizmet eden kişilere sevgi, saygı ve takdir duygularını geliştirmelidir.

14. Öğretmen, inceleme gezilerine önem vermelidir. Coğrafya dersi için vazgeçilmez olan arazi çalışmaları hem arazi çalışma becerisinin gelişmesi hem de pek çok coğrafi olayın yerinde görülüp daha iyi algılanması için çok önemlidir. Program tablosundaki açıklamalar kısmında bazı kazanımlar için arazi çalışmasına yönlendirilmesi de bu nedenledir. Arazi çalışmaları yapılırken okul dışındaki uzak yerlere gidilebileceği gibi imkânlar içinde okul bahçesinde de bu çalışmalar gerçekleştirilebilir. Arazi çalışmaları sadece doğayla ilgili olmamalıdır, kazanımlarla ilişkili olarak bir ticaret merkezi, gecekondu mahallesi veya toplu konut alanı bu amaçla gezilebilir. Öğretmen arazi çalışmalarını maddi ve manevi külfetlerini gözünde büyütmemeli, yukarıdaki açıklamalar ışığında okulun bulunduğu çevredeki imkânları da kullanarak mutlaka yılda birkaç kez öğrencileri ile böyle bir çalışma yapmalıdır. Bu geziler, sadece eğlenceli bir gün geçirme olarak düşünülmemeli, her aşaması planlanmalı ve değerlendirilmelidir. Öğrenciler için çalışma kâğıtları hazırlanmalı, sonuç raporları istenmelidir.

Bu geziler aracılığı ile öğrencilerin doğal ve tarihî çevreyi koruma bilinci edinmeleri, sanat zevki ve estetik duygularını geliştirmeleri sağlanırken değer eğitimi de verilebilir.

15. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda öğrenme alanları arasında ilişkilendirme yapılmıştır.

Öğretmen bu ilişkilendirmeleri eğitim-öğretim faaliyetlerini planlarken göz ardı etmemeli, yeri geldikçe işaret edilen ilişkilendirme ile ilgili olarak geçmiş konulara atıfta bulunmalıdır. Böylece öğrencilerin yeni öğrendiklerini anlamlandırmaları ve yapılandırmaları kolaylaşacaktır.

16. Öğretmen, öğrencileri milli, ahlaki, insani, manevi, kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici olmalıdır. Ayrıca derse ilişkin konuları sevdirecek roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı, şiir ve fıkra gibi edebî ürünleri okumaya da teşvik etmelidir.

17. Öğretmen fotoğraflar, haritalar, filmler, CD-ROM'lar ve benzeşim (simülasyon) programlarını, çoklu ortam (mülimedya) ve hipermedya gibi araçlar; telekomünikasyon hizmetlerini (İnternet gibi) imkânları ölçüsünde coğrafya dersinin bir parçası yapmalıdır. Gezi düzenleyemediği mekânlara, sınıf içinde İnternet yardımıyla, sanal alan gezileri yaptırmalıdır. Öğretmen, öğrenciler ile birlikte ders materyalleri geliştirilebilir, bu sayede yaparak öğrenen öğrencilerde kalıcı öğrenme sağlanmış olur. Çeşitli nedenlerle imkânları kısıtlı olan okullarda öğretmen çevresindeki her şeyi, pedagojik olmak şartıyla, ders materyali olarak kullanabilir ve öğrencilerden de evleri ve çevrelerindeki malzemeleri sınıfa getirerek değerlendirmelerini isteyebilir.

18. Coğrafya Dersi Öğretim Programı günümüz bilgi-iletişim teknolojilerinin coğrafya konularının öğretiminde kullanılmasını destekler. Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin (CBS) uygulanması bazı kazanımlarda önerilmiştir. Okullardaki teknik donanım ve fiziki imkânlarla bağlı olarak öğretmen CBS uygulamaları geliştirebilir veya mevcut örnekleri inceleyebilir.

3.2. Irak'ta Eğitim Sistemi

3.2.1. Irak'ın Tarihçesi

Irak, dünyanın en eski medeniyetlerine ev sahipliği yapmış olan aşağı Mezopotamya bölgesinde kurulmuş bir devlettir. Bugün Irak, Ortadoğu'da yer alan stratejik mevkiyi yanında sahip olduğu petrol rezervleri ile körfezin önemli ülkelerinden biri durumundadır (Marufoğlu, 1998).

Bugünkü Irak devletinin sınırlarını oluşturan topraklar, Osmanlı idari bölünmesindeki Musul, Bağdat ve Basra eyaletlerini içine almaktadır. Yaklaşık 1500 yıla yakın bir zamandır coğrafi ad olarak Bağdat ve Basra Irak; Musul ve bölgesi ise El-Cezire adları ile bilinmekteydi. Irak deyiimi ilk olarak Müslüman Arap kuvvetlerinin Basra bölgesinde ve Şattü'l-Arap çevresinde hâkimiyetlerini sürdüren, İran Sasanî devletine karşı girişmiş oldukları seferin 642 yılında Nihavend meydan Muharebesi sonucunda kazanılması ve Sasanî hâkimiyetine bölgede son verilmesi ile Araplar tarafından kullanılmıştır. Bölge daha sonraları Irak-ı Arap (Arap Irak'ı) olarak anılmıştır.

Büyük Selçuklu İmparatorluğu döneminde Dicle Nehri'nin sağından, İran'ın dağılık kesimlerine kadar olan bölgeye Irak-ı Acem (Acem Irak'ı) denilmekteydi. Anadolu Selçuklu Devleti, Moğollar, Karakoyunlu, Akkoyunlu ve nihayet Irak'ı İran'a bağlayan

Safevî Hükümdarlığı dönemlerinde Irak, hiçbir zaman siyasi coğrafyayı temsil eden bir kavram olarak kullanılmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Irak diye anılan bölge coğrafi bir nitelik taşıyarak genellikle de merkezi Bağdat olan Irak-ı Arap ve merkezi Hemedan sayılan Irak-ı Acem gibi kavramlar, yukarıda belirtilen sahaları kapsadı (Kafalı, 1972).

1535–1918 yıllarında Osmanlı Devleti tarafından idare edilmiş, Lozan Antlaşması’ndan sonra İngiltere’nin denetimine girmiştir. İngiltere’nin 1971’de Ortadoğu’dan tamamen çekilmesi ile bu bölge üzerinde ABD hakim güç olmaya başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası Ortadoğu’da etkisini artıran ABD’nin Irak’a özel bir politik ilgisi vardır. Irak, Osmanlı Devleti’nden koparıldıktan sonra İngiliz mandası altına girmiştir. 1932 yılında Cemiyeti Akvam’a üye olarak Ortadoğu’da kurulan resmi bir devlet statüsünü kazandı. Tarih içinde daha önce yaşamış bir Irak devleti veya bir Irak halkı olmamıştır. Irak adı da Osmanlı İmparatorluğu döneminde merkeze olan uzaklığından dolayı “ırak” kelimesiyle isimlendirilmesinden gelmektedir(Küzeci, 2009).

Irak, Osmanlı döneminde Musul, Bağdat ve Basra eyaletlerinin bir araya gelmesiyle oluşmaktaydı. Üç asil ve birkaç etnik grubun birlikte yaşamaları Irak’ı mozaik bir ülke haline getirmiştir. Yaklaşık 30 milyon nüfusa sahip olan Irak’ın yüzde 97’si Müslüman, yüzde 3’ü gayrimüslimdir. Yüzde 50’si Şii, yüzde 40’ı Sünni ve yüzde 10’u da diğer mezheplere bağlı gruplardan oluşur(Saatçi, 1996).

Irak’ın etnik dağılımı ise yüzde 61’i Arap, yüzde 18’i Kürt, yüzde 13’ü Türkmen, yüzde 4’ü Arami (Süryani) ve yüzde 4’ü de Yezidi, Ermeni ve diğer etnik unsurlardır. Şiiler Güney Irak’ta yaşarken, Bağdat civarında Sünni Araplar, Kuzeyde ise Kürt ve Türkmen nüfusu ağırlıklıdır(Ketene, 2000).

Irak’ta çok önemli petrol rezervleri mevcuttur. Suudi Arabistan’dan sonra dünyanın en büyük ikinci petrol rezervine ülke konumundadır.. Irak varlığını bu kaynakla sürdürmektedir. ABD, İkinci Körfez hareketi sonrasında Saddam iktidarını yok ederek Irak’ı işgal etmiştir. Irak tarihinin ABD tarafından yeniden şekillendirildiğini söylemek mümkündür.

Irak 1918–1921 yılları arasında İngiliz mandası altında varlığını sürdürürken 23 Ağustos 1921 tarihinde Kraliyet dönemi başladı. İlk Anayasası Irak Temel Kanunu adı altında 1925 yılında kabul edildi. 1932 yılında Temel İlkeler Deklarasyonu’nu kabul ederek, Cemiyeti Akvam üyeliğine kabul edildi. Böylece 3 Ekim 1932, Irak devletinin kuruluşu olarak tarihe geçti. 14 Temmuz 1958 Devrimi ile Irak Cumhuriyeti ilan edildi(Ketene, 2000).

Cumhuriyet'in temel yasası 1958'de geçici Anayasa olarak kabul edildi. 1964, 1968, 1990 yıllarında Irak Anayasaları Cumhuriyet iktidarlarının benimsedikleri doğrultuda yazıldı. 1968 yılında bir darbeye Abdülkerim Kasım'ı deviren Baasçılar iktidara gelerek Irak'ı yönetmeye başladı. Bu durum 2003 yılına kadar devam etti. Nisan 2003'te Irak rejimi (Saddam iktidarı ve Baas Partisi) devrildikten sonra, 30 Haziran 2004-31 Ocak 2005 tarihleri arasında geçerli olmak üzere, 62 maddeden oluşan bir geçici anayasa, işgalci güçlerin direktifleriyle yazıldı. Ardından da tartışmalı bir referandum sonucu, 15 Ekim 2005 tarihinde 144 maddeden oluşan Irak'ın şu anda yürürlükte olan Anayasası kabul edildi(Küzeci, 2009).

Irak şuanda 18 vilayetten oluşup, 15'i merkezi hükümet Bağdat'ın denetiminde idare edilmektedir. Diğer 3 Vilayet; Dohok, Erbil ve Süleymaniye ise Federe Kürt Bölgesi olarak Kürt hükümeti tarafından idare edilmektedir. Kendilerine ait, Cumhurbaşkanlığı, Bakanlar Kurulu, Parlamento, Merkez Bankası mevcuttur. Anadillerinde özel eğitim sistemi uygulamaktadır.

Bu çalışmada Irak'ın Eğitim sisteminde Coğrafya dersi müfredatını incelerken, Irak'ın yaklaşık 400 yıl Osmanlı Devleti tarafından yönetildiğinde eğitim sistemini de ele almayı önemli bir faktör olduğunu gördüm. Dolayısıyla Irak eğitim tarihine değinirken öncelikle Osmanlı dönemiyle başlamak daha yararlı olduğuna inandım.

3.2.2. Osmanlı Döneminde Irak Eğitim Sistemi

1516-1918 tarihleri arasında Irak'ta Osmanlı Dönemi'nde çeşitli eğitim kurumları inşa edilmiştir. Eğitim sistemi, yeni kuruluşların oluşumundan önce dinî okullar ve mahalle mektepleri biçimindeki okullardan oluşmaktaydı. Ancak bunlar toplumun ihtiyaç duyduğu okur-yazar, muhasip ve memurların sayısını karşılayacak nitelikte ve düzeyde okullar değildi. Daha çok geleneksel eğitim sistemini temsil eden bu okulların yeni eğitim sistemine adapte edilmesi gerekiyordu. Bu geleneksel yapıdaki okulların 19. yy daki Batı eğitim sistemi tarzında okulların açılmasına kadar devam ettiği söylenebilir. 18. yy da Sultan Selim, Irak'ta orduya çok önem vermiş ve ordunun yeniden yapılandırılmasını sağlamıştır. Harp okulları, eğitim sisteminin yenilenmesini sağlamıştır(Demirel, 2014).

3.2.2.1. Osmanlı Döneminde Medrese Sistemi

Araştırmanın kapsama alanı 1918 ve 2013 yıllarını kapsadığı için Osmanlı başkentinden uzak illerdeki eğitim sistemi daha çok Tanzimat Döneminden etkilenmiştir.

3.2.2.2. Tanzimat Döneminde Irak Eğitim Sistemi

Tanzimat Dönemi'nde, Osmanlı'da eğitim belirgin bir şekilde gelişmiştir. 1839 yılında tahta çıkan Abdülmecid (1839-1861), Reşit Paşa'nın etkisiyle Tanzimat Fermanı'nı yayınlamıştır. Bu fermanın sonrasındaki millî eğitim alanında gerçekleştirilmek istenen yenilikleri hayata geçirebilmek, okul sayısını artırmak ve gerekli tedbirleri almak için bir dizi girişimde bulunulmuştur(Zeynel, 2011).

Tanzimat Döneminde Eğitim sistemimizin temel özellikleri şu şekildedir:

- Birçok yeni okul hizmete açılmıştır.
- Örgün eğitim haricinde gerçekleşen eğitimde de birtakım yeniliklere gidilmiştir.
- Bu dönemde yapılan değişiklikler genelde orta ve yükseköğretimde yapılmış, ilköğretime fazla dokunulmamıştır.
- Yeni okullar açılırken medreselere dokunulmamış; bu yüzden de Tanzimat mektepleri, askerî mektepler gibi farklı türdeki okullardan çok farklı zihinsel yapılarda, düşünce, ideal ve anlayış yapısı olarak çok farklı bireyler yetişmiştir ve bu da toplumsal sıkıntıları doğurmuştur.
- Tanzimat Dönemi'ndeki yenilik hareketleri genellikle küçük bir aydın grubu tarafından yönlendirilmiş, halk bu harekete çok fazla dâhil edilmemiş ya da edilememiştir.
- Tanzimat Dönemi'nde eğitim, medresenin etkisini her boyutta hissetmiştir. Farklı türde okullar açılrsa da medrese zihniyeti sürdürdüğü için çok farklı sonuçlar alınamamıştır.
- Bu dönemde Osmanlıca, medrese dışındaki okullarda öğretim dili olarak kullanılmıştır. Dilin öğretimdeki önemi ve dili sadeleştirme çabaları bu dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır.
- Bu dönemde ilk kez öğretmen okulları açılmış ve öğrencilerin kılık kıyafetleri ile ilgili düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.
- Bu dönemde azınlık ve yabancı okulları da birer birer filizlenmeye başlamıştır.
- Kızlar için ilk defa ilkokul sonrası örgün eğitim kurumları bu dönemde açılmıştır (Akyüz, 2008).

3.2.2.3. Kız Teknik Öğretim Okulları

1859 yılında ilk kez İstanbul şehrinde Cevri Kalfa Mektebinde kız rüştiyesi açılmıştır. Bu mektepte kadınlara mahsus sanayinin okutulması kararlaştırılmıştır. Osmanlı İmparatorluğunda kızların teknik öğretimi ile ilgili olarak bu okulu ilk girişim saymak

gerekir. Mithat Paşa 1864 yılında, Rusçuk'ta yetim kızlar için ordunun dikim ihtiyaçlarını karşılamak üzere dikim atölyesi niteliğinde İslahhane açmıştır. 1859-1864 yıllarında yapılan girişimleri 1869 yılında yine İstanbul'da ordu ihtiyaçları için Yedikule'de açılan dikimhane özelliğindeki Kız Sanayi Mektebi izlemiştir(Akyüz, 2013).

Tanzimat Döneminde Osmanlı Devleti'nin sınırlarının sürekli gerilemekte ve Osmanlı Devleti birtakım yenilikler yaparak kendini ayakta tutmaya çalışmaktaydı. Bu dönemde daha etkin bir askerî eğitimi kendisine hedef alan Osmanlı Devleti, Avrupa'dan alınan teknolojiyi askerlerine aktaracak askerî okullara ihtiyaç duymaktaydı. Bu yüzden Avrupa benzeri askerî okulların kurulmasına karar verilmiştir(Başaran, 1993).

Avrupa'dan ise en çok etkilenilen devlet Fransa olmuştur. Osmanlı Devleti eğitimde dâhil olmak üzere birçok açıdan Fransa'ya göre hareket etmiştir. Eğitim kuruluşlarında, yasa ve yönetmelikler gibi her türlü yazılı eğitim mevzuatında, ders kitaplarında ve ders programlarında geniş bir Fransız etkisi görülmüş ve bu etki, Cumhuriyet Döneminde dahi kendisini göstermiştir(Ergün, 1987, s. 92-93).

Osmanlı Devleti'nin tımar sisteminin çökmesiyle birlikte yerel yönetim zayıflamış ve yerel yönetim yenileştirilemediği için de Fransız tarzı merkeze dayalı yeni bir yönetim anlayışı benimsenmeye çalışılmıştır. Bu da devlet kademelerinde eğitilmiş bürokrat sıkıntısını ortaya çıkarmıştır. Bu bürokratların yeni bilgi ve becerilerle donatılmış olması gerekmektedir. Bu bürokratlar medreselerde yetiştirilemeyeceği için mektep denen yeni tarzda okullar açılmaya başlandı(Başaran, 1993).

Yine Tanzimat Döneminde ahilik kurumunun çökmesi ve endüstride Osmanlının çok geri kalması, endüstriyel üretimin gayri Müslimlere geçmesine neden olmaktaydı. Osmanlı endüstrisini harekete geçirecek ve üretimi gerçekleştirecek insan gücünden yoksundu. Bu yüzden bu dönemde teknik okulların açılmaya başladığını görmekteyiz(Başaran, 1993).

Tanzimat Döneminde ilk etapta eğitim alanında yapılan yenilikler çok da fazla yarar sağlamamıştı. Bunun üzerine Sultan Abdülmecit Han bir hattı hümayun hazırlamış ve burada halkın cehaletinin giderilmesi ve eğitilmesi, mesleki eğitime önem verilmesi ve ülkenin her yerinde okullar açılması gerektiğini ifade etmiştir(Akyüz, 2008).

Bu dönemde yeni kurulan okulların arasında bir bağ olmamasının yanı sıra hangi kademedede olduklarına dair net bir bilgi de yoktur. Kimi medreseler hiç okula gitmemiş çocukları alırken, kimileri de sıbyan okullarından öğrenciler alırlardı. Medreselerin öğrencilerine ne kadar eğitim vereceği belli olmazdı. Medrese eğitimi 15 hatta 20 yıl bile sürebilmekteydi(Başaran, 1993).

Bu dönemde eğitim ile ilgili bir kuruluş olan Meclis-i Umur-i Nafia kurulmuştur. Bu meclisin ana amacı eğitimi yenilemek ve geliştirmektir. 1838 yılında bu meclis, eğitimin gelişmesi için ilköğretim kademesine çok önem vermiştir. Ayrıca rüştiyelerin (ortaokulların) inşa edilmesi için ilk adımını atmıştır. Osmanlıların eğitimi düzenlemek için özel tasarı çıkarmaları ve Maarifi Umumiye Bakanlığı oluşturmak, yeni çağdaş bilimlerin (matematik, geometri, sosyal bilimler...) deneyimli öğretmenler tarafından öğretilmesi gibi konular, bu adımların atılması eğitimi düzenli ve hızlı bir şekilde ilerlemesine neden olmuştur(Uzunçarşılı, 1988).

Bu düzenlemelerin yanında, Osmanlı Devleti'nin bünyesinde, 20 Eylül 1869 yılında Hattı Hümayun ve ardından Maarif-i Umumiye Nizamnamesi çıkarılmıştır. Bu ıslahatlar Osmanlı eğitim sisteminin temelini güvence altına alan ıslahatlar olmuştur. Bu kanunlar ilerleyen dönemlerde maarif meclisi ve sancakların kurulmasını sağlamıştır. Böylece eğitim, tek bir kurum tarafından kontrol edilmeye başlamış ve Maarif Bakanlığı tarafından çıkarılmış olan tasarıları uygulamakla hüküm kılınmıştır(Türk, 1999).

3.2.2.4. Osmanlı Döneminde Okul Tipleri

Osmanlı Döneminde okullar dört kısma ayrılmıştır:

1. İlkokul/Medrese evveliye 2. Rüştiye 3. İdadiye 4. Aliye /Üniversite

İngiliz Manda döneminde ise kısmen değişmiştir:

1. Medrese-i Evveliye: İlçe ve köylerdeki okulları kapsar.
2. Medresetü'l-İptidaiye: Rüştiye ve İlkokullarla aynıdır.
3. İdadiye Medresesi: Ortaokul ve liseleri kapsar.
4. Medrese-i Aliye: Dar-ül Muallimin ve Bağdat'taki ticaret okulu.

Ders Dönemi: Evveli medreselerinde okuma süresi dört yıldır. Aynı zamanda bazı iptidai/ilkokul medreselerinde 1. Kısım adı altında bölümler vardır. Burada küçük çocuklar iki yıl ders gördükten sonra iptidai merhalesine geçer ki burada da eğitim süresi dört yıldır. Ancak iyi ve zeki öğrenciler 1. Kısım'da başarı gösterdikleri takdirde dört yıl olan eğitim süresi yerine öğretmenlerin isteğine göre 3 veya 2 yıldan sonra da iptidai kısmına gidebilmektedir. Senevî medreselerinde ise eğitim süresi 4 yıldır. Aliye medreselerindeki eğitim süresi 3 yıllla münhasırdır(Kevseroğlu, 2009).

3.2.2.5. Nizamiye Medreseleri

Nizamü'l-Mülk, Selçukluların İranlı ve Sünni vezirlerinden idi. Sultan Alparslan'ın veziri olarak ilk önce İmam Cuveynî için Nişabur Nizamiyesini, 1067 yılında Ebu İshak Şirazî için Bağdat Nizamiyesini, daha sonra Belh, Herat, İsfahan, Basra, Merv, Musul, Amul, Harcird, Rey, Buçenc Nizamiyelerini yaptırmıştır. Bu medreselerin hemen hepsi o zamanın meşhur âlimleri için yapılmıştır. Ayrıca hemen her medreseye zengin vakıflar bağlanmış, müderrislerin ve özellikle öğrencilerin devlete ve Sünni görüşlere iyice bağlanması için para, yiyecek ve giyecek yardımı sağlanmıştır(Çağatay, 1993).

Bazı kaynaklara göre Nizam-ül Mülk'ün yaptırdığı okul sayısının daha fazla olduğu ileri sürülmektedir. Nizam-ül Mülk, sürekli yeni medreseler inşa ettirip bu medreselerdeki müderris ve öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak için vakıf kurdurarak medreseleri bu vakıflara bağlamaktaydı. Vezirin bu harcamaları devlet için yıllık 600.000 bin dinara mal oluyordu. Bu harcamalar, siyasi rakiplerince bir koz olarak kullanılmış ve Sultan Alparslan'a bu konuda şikâyetler bildirilerek onun, vezirine güvenini kaybetmesi sağlanmak istenmiştir. Bunun üzerine Sultan Melikşah, "Ey Baba..." diyerek vezirinden kibarca hesap sordu. Nizamü'l-Mülk ise ağlayarak, kendisinin bir gece ordusu, sürekli bir ordu kurduğunu, Sultan'ın ordusunun ülkeler fethedebileceğini, fakat iyi idare edilip korunamadıktan sonra fetihlerin bir işe yaramayacağını, kendi yetiştirdiği ordunun gece-gündüz ülkenin her yerinde Sultan'ın saltanatını, inançlarını yayacağını, onun için dua edeceğini bildirerek yaptığı işin önemini kabul ettirmiştir(Kılıç, 2011).

Nizam-ül-Mülk bu medreseleri birinci planda devletin Sünni olmayan görüşlere karşı savunulması ve menfaatlerinin gözetilmesi amacıyla kuruyordu. Selçuklu Devleti'nin Şii'lere karşı savaşı ve bu savaşın kazanılmasında medreselerin rolü inkâr edilemez. Aynı zamanda bu medreselerde ders veren müderrisler ve bu medresenin çeşitli imkânlarından yararlanarak meslek sahibi olan yoksul öğrenciler, gittikleri yerlerde Selçuklu Devleti'ne bağlılığın propagandasını yapmışlardır. Nişabur Medresesi kurulurken Sultan'ın izni alınmış ve bu izinle ülkenin her tarafına medreseler kurulmuştur. Medreseler, devlet girişi ve devlet parası ile yaptırılmıştır. "Nizamiye medreseleri" adı genelde bu medreseleri anlatan bir ortak isimdir ama medreselerin gerçek isimleri "Nizamiye" değildir. Vezirin sağlığında, kendisinin kurdukları medreselerin hepsi ona bağlı idi (kendisinin ölümünden sonra Sultan'a ve Halife'ye bağlanmıştı). Bu durum Nizamü'l-Mülk'ün hem bir başbakan hem de eğitim bakanı gibi çalıştığını göstermektedir(Çelebi, 1983).

Nizamiye medreseleri, tarihte "eğitimde şans ve fırsat eşitliği" sağlamanın mükemmel örneklerinden biridir. O zamanlar yükseköğretim maddi problemi olmayan, kolayca kitap satın alabilen ve çeşitli yerlerde araştırma yapabilenlerin hakkıydı. Devlet, medreseleri "yatılı ve burslu" bir eğitim kuruluşu hâline getirmekle öğretimde imkân ve fırsat eşitliğini sağlama çalışmalarına girişmiş oluyordu. Bu medreselere bağlanan zengin vakıflar, onların bütün ihtiyaçlarını karşılayacak sürekli bir gelir kaynağı oluyordu. Müderris ve öğrencilerin bütün ihtiyaçları karşılanınca, onlar da kendilerini kayıtsızca bilime ve öğrenmeye verebiliyorlardı. Nizamü'l-Mülk'ün inancına göre, eski sultanlar âlimlere ve öğrencilere maaş vermedikleri için, onlar da sultanlara karşı ve hatta onların devletlerine karşı propaganda yapıyorlardı. Selçuklu medreseleri müderris-öğrenci ilişkilerinde bir yenilik getirmemişti ama öğrenci statüsünde bazı yenilikler getirmişti. Bu yenilikler, medrese öğrencilerinin büyük bir kısmının yatılı olması ve bu arada medrese vakfından burs alabilmeleridir(Kılıç, 2011).

Her ne kadar Selçuklu medreselerinin önemli bir amacı, çoğunluğu Müslüman olan Anadolu halkını o dönem ortaya çıkan mezhep çatışmalarından uzak tutmak olsa da medreselerde, o yıllarda öne çıkan iki mezhep olan Aş'ari ve Hanbeli mezheplerine yönelik tartışmalar gerçekleşmekteydi. Bu gibi mezhep tartışması olaylarının iyice tırmandığı dönemlerde Nizamü'l-Mülk, bazı medreselerin baş müderrislerine birer mektup göndererek "medreselerin amacının mezhep çatışmalarını kışkırtmak ve körüklemek değil, ilmin korunması ve yayılması olduğu" uyarısını göndermiştir. Bağdat'ta, 1234 yılında, Halife Mustansır tarafından yaptırılan Mustansırıye Medresesi bir taraftan Nizamiye medreselerine rakip olarak, onların gücünü kırmak için açılmıştı, bir taraftan da değişik unsurlar içeriyordu. Bu medresede, İslami ilimlerin yanı sıra tıp, matematik ve astronomi ("Hey'et") öğretimi de yapılıyordu. Selçuklu geleneğinde ise tıp öğretimi "Dârüşşifa" veya "bimaristan"larda, astronomi öğretimi de rasathanelerde yapılıyordu. Çok büyük bir kütüphanesi olan Mustansırıye Medresesinde her Sünni mezhebin 75'er öğrencisi bulunmaktaydı(Çelebi, 1983).

Medreseler her ne kadar Sünnilikle-Şiilik arasındaki propaganda savaşı ortamındaki Sünnilerin bir eğitim kurumu olarak doğup gelişmişse de -fazla olmamakla beraber- Şii medreselerine de rastlanmaktaydı. Başlangıçtaki yoğun propaganda savaşı yavaşlayınca, bazı emirler kendi yönetimlerindeki Şii halk için de medreseler yaptırmışlardı. Hatta ılımlı Şiiilerin kendilerinin bile medreseler yaptırdıklarını görüyoruz. İbn Battuta, 1328 yılında, Meşhed Ali'de bir Şii medresesine rastlamıştı. İsfahan'da 1325 yılında yapılan İmamî

Medresesi de iç duvarlarında hem dört halifenin hem de 12 imamın adlarını bulundurması dolayısıyla bir Sünni-Şii medresesi olma özelliğini gösteriyordu(Çağatay, 1993).

3.2.2.6. Sıbyan Okulları (İlköğretim)

Sıbyan okullarında elifba, Türkçe, ahlak, yazı, Kur'an, Hıfz-ı Kur'an ve ilmihal gibi dersler okutulmaktaydı. Öğrencilerin kullanması için siyah taş tahta, kâğıt, divit ve mürekkebe batırılarak yazılan kalemler tedarik edilmekteydi(Akyüz, 2008).

Öğretim, hocanın tek tek öğrencilerle ilgilenmesi suretiyle gerçekleşmekteydi. Hocaya yardım eden biri sınıfta bulunmaktaydı. Sınıf geçme usulü yoktu, 4 yıl süren eğitim sonucu öğrenciler bir defaya mahsus olmak üzere okulu bitirme sınavlarına girerlerdi. 7 yaşına gelen çocuklar sıbyan mekteplerine yazdırılırlardı. Bu okullarda eğitim süresi 4 yıldır fakat bu süre 3 yıl daha uzatılabiliyordu. Bu okulların hocalarının niteliği hakkında çok fazla bilgi bulunmamasının yanı sıra yine kimi kaynaklarda bu hocaları teftiş eden ve onlara yol gösteren müfettişlerin olduğundan söz edilmektedir(Akyüz, 2008).

3.2.2.7. Rüştîyeler

"Rüştîye" diye adlandırılan eğitim kurumu, Türk eğitim tarihinde önce ortaöğretim kademesinde ortaya çıkmış, lise ve ortaokul fonksiyonlarını gördükten sonra öğretim seviyesi düşerek ilköğretim kademesine geçmiştir. Bir süre de "yüksek ilkokul" denilebilecek bir düzeyde kalmasına rağmen, 1913 yılında ilkokulların içinde erimiştir (Kazıcı, 1991).

Ülkede çok uzun zamandan beri açılmış bulunan askerî okullar, kendisine iki şekilde öğrenci hazırladığından başarılı bir çalışma yapamıyorlardı. 1838 yılında Mühendishane, Harbiye, Tıbbiye gibi askerî okullara öğrenci hazırlamak için sıbyan okullarının üstünde bir ara öğretim kademesi kurulmak istenmiştir. Hazırlanan tasarıya göre, sıbyan okullarına "sınıf-ı evvel" denilmiş, bu yeni kurulacak okullara da "sınıf-ı sâni" denilmesi düşünülmüştü. Ancak II. Mahmut Han bu adı beğenmemiş, bu okullara "rüşdiye" denilmesini istemiştir(Akgündüz, 1998).

Çocuklar "rüşt çağı" olan 14-15 yaşına kadar bu okullarında kalacaklar, ondan sonra yüksek askerî okullara ve memuriyetlere girebileceklerdi. Gene tasarıya göre bu okullardaki öğrenciler sıralara oturacaklar, evkaftan aylık alacaklardı. Ancak çeşitli nedenlerle "Rüşdiye" adlı okulların açılmaları 1847 yılına kadar gerçekleşmemiştir (Kazıcı, 1991).

İşte, lise ayarındaki idadi ve sultaniler kuruluncaya kadar rüştiyeler, tüm ortaöğretim kademesini temsil eden bir okul olarak kalmışlardır. Rüştiyelerin öğretim süresi ilk açıldıklarında iki yıl idi, daha sonra dört yıla, 1859 yılından itibaren de altı yıla çıkarılmıştır. Sonra tekrar beş, dört ve üç yıla indirilmiştir. Ders programı da öğretim süresinin artıp eksilmesine göre sürekli değişmiştir(Akgündüz, 1998).

Kız rüştiyeleri ilk defa 1859 yılında açılmış ve bunların 1869 yılında ülke çapında açılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca 1870 yılında da kız rüştiyelerine öğretmen yetiştirmek amacıyla ilk kız öğretmen okulu olan "Dârülmuallimat" açılmıştır. Rüştiye okulları II. Abdülhamit döneminde yalnız yerel hükümet dairelerine kâtip yetiştirmek amacına yönelmiş; ders programlarının esasını da yazı öğretimi teşkil etmişti. II. Meşrutiyet Dönemi ise rüştiyelerin yıkılış dönemi olmuştur(Kazıcı, 1991).

Rüştiyeler, sıbyan okullarından sonra gidilen, 4 sene eğitim süresi olan ve ilköğretim niteliği taşıyan okullardır. Daha sonra bu okullar genel orta öğretimin en alt düzeyi olarak düşünülmüşlerdir. Bu okulların müfredatında din ağırlıklı dersler çoğunlukta idi. Bu okullarda görülen en önemli yenilik, eğitim tekniği ile ilgiliydi. Bu okullarda sıbyan okullarında olduğu gibi tek tek çocuklarla ilgilenme yerine öğrenciler gruplara ayrılarak ders yapılırdı. Bu, küçük grupların eğitim tekniğinden büyük grupların eğitim tekniğine bir geçiş olmuştur(Tekeli, 1993).

Irak'ta Rüştiye okulları 1870'de Mithat Paşa zamanında kurulmuştur. 1873 Redif Paşa zamanında ise idadiye (lise) okulları açılmıştır. O zamanki adı "mesleki lise" okullarıydı. Bu okulların içinde "rüştiye" öğrencileri bulunuyordu. Öğretim süresi ise 7 yıldır. Okutulan dersler ise "matematik, fen, ekonomi, diller, sosyal bilgiler, mekanik, resim, din dersleriydi". Devlet bu okullara önem vermiştir. Okulda öğretmenlerin seviyeleri çok iyiydi. Bu okul 1913'e kadar canlılığını korumuştur. Devlet daha sonra bu okulun adını "sultaniye" olarak değiştirmiştir. Sonra da ilkokul sınıflarını bu okul kapsamı içerisine almış ve öğretim süresini 4 yıldan 5 yıla çıkarmıştır(Uzun çarşılı, 1988).

Kerkük'te düzenli okulların kurulması Mutasarrıf Haşim Paşa dönemine denk gelir. 1285-1286 hicri yılında ise Kerkük halkının yardımı ile ilk kez Rüştiye adında bir okul açılmıştır. Daha sonraki yıllarda Nafiz Paşa, okulun eğitim kalitesini yükseltmiş, halkı ve özellikle çocukları okula kayıt yaptırmaya teşvik etmiştir. Nafiz Paşa gerek devletin gerekse kendi imkânları ile okulun gelişmesinde kayda değer katkı sağlamıştır. Bazı kaynaklara göre de bu dönemde sanayi/teknik mekteplerinin de açıldığı

görülmektedir(Kildan, 1954). Ancak bu iki mektebin de öğretimin ilerlemesi açısından herhangi bir katkısı olduğu söylenemez.

3.2.2.8. İdadiyeler ve Sultaniyeler (Ortaöğretim)

“İdadi” diye adlandırılan ilkokullar, yüksek askerî okullara öğrenci hazırlayan ön-sınıflar olarak, ilk defa 1845 yılında ordu merkezleri ile Bosna'da açıldı. “İdadi” adı gerçek hüviyetini 1969 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde bulmuştur. Bu Yönetmeliğe göre, Müslüman olan ve olmayan Osmanlı vatandaşlarını birbirleri ile kaynaştırmak ve ortak bir kültür içinde yetiştirmek düşüncesiyle Sancak merkezlerinde Rüşdiye çıkışlı öğrencileri Sultanilere hazırlamak için üç yıllık idadiler kurulacaktı. Bu kâğıt üzerindeki maddelerin tamamen hayata geçirilmesi hemen mümkün olmamıştır. Ancak II. Abdülhamit döneminde İdadiyeler ülke çapında yaygınlaşmaya başlamıştır. 1881 yılından itibaren il merkezlerinden 7 yıllık, ilçe merkezlerinde de 5 yıllık idadiler açılmaya başlanılmıştır. Böylece 19. Yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti, ortaöğretim bakımından oldukça örgütlü ve güçlü bir eğitim yapısına sahip hâle gelmiştir(Ergün, 2000, s.751);(aktaran Zeynel, 2011).

Beş yıllık idadilerin amacı, üniversite ve yüksekokullara öğrenci hazırlamak değildi. Bunlar, bulundukları yörenin işlerini idare edecek, imarını sağlayacak adamlar yetiştirmeye yönelmişlerdi. İdadiyeler; Harp Okulu ve Askerî Tıbbiyeye girmek isteyen öğrencilerin eksiklerini tamamlamak amacıyla açılmış okullardı. Programları genel itibariyle rüştiyelere benzemekteydi. İstanbul'da ilk açılan idadi; Mekteb-i Fünun-u İdadiyesidir. Daha sonra bu okul Kuleli Kışlasına taşınınca Kuleli Askerî İdadisi olarak isimlendirilmiştir. İdadi ismi 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile bir orta öğretim kurumu olarak anılmaya başlanmıştır. Bu idadilerde Türkçe, kimya, resim, coğrafya, tarih gibi dersler okutulmaktaydı(Akyüz, 2008).

1326 Rumi yılında ise Mutasarrıf Hacı Ali Kirdar, Musul valisi Nazif Bey'i, Kerkük'te bir okulun açılması için ikna etmeyi başarmış ve Sultaniye/lise adında bir okul açılmıştır. Bu okulun binası Maarif Bakanlığındaki haritaya uygun olarak yapılmıştır. Sultaniye mektebi, 11 derslikten ve 250 öğrenciden oluşmuştur. Bu okulda eğitim Türkçe olarak İngilizlerin Kerkük'ü işgal etmesine kadar devam etmiştir(Kildan, 1954).

Rüşdiyelerin ortadan kaldırılması ile beş yıllık idadiler ortaöğretimin ilk basamağını oluşturmaya başlamıştır. Fakat idadiler Cumhuriyet Döneminde ortaokula dönüştüler. Yüksekokullara öğrenci hazırlayan ortaöğretim kurumları olarak tüm ülkeye yayılmış olan

yedi yıllık idadiler de 1910-1913 arasında önce “sultaniye”ye, daha sonra da “lise” ye çevrilerek tarihe karıştılar(Tekeli, 1993).

3.2.2.9. Dinî Okullar

Irak'ta, Osmanlı Döneminden önce, Arap okullarının devamı niteliğinde, dinî okullar bulunmaktaydı. Bu okullar, “küt tap öğretimi” seviyesinden sonra gelmekteydi. Öğrenciler küt tap düzeyini bitirdikten sonra dinî okullara kayıtlarını yaptırabiliyorlardı. Okullar genelde camilerin yanında yer almaktaydı. Geçimleri yardım ve verilen bağışlarla sağlanmaktaydı (Muhammed, 2009). Mahalle mektebinde okutulan dersler ise dil, konuşma, fıkıh, tefsir, sarf, nahu, hadis ilmi ve felsefe gibi dersler idi. Genel olarak Irak'ta ve özel olarak Kerkük'teki eğitim alanındaki düzensizlik uzun süre yönetimin kurulmasına dek devam etmiştir. Geçmişte eğitimde var olan aksaklıklar bazı yerlerde günümüze kadar hala etkisini devam ettirmektedir(Kildan, 1954).

Dersler ezbere ve yazılar da dikte şeklinde işlenmekteydi. Öğrenciler okuma ve yazmayı öğrendikten sonra okula girmeye hak kazanıyorlardı. Dersler, İslâm şeriatı esasına dayanarak din adamları tarafından öğretilmekteydi. Bu sistemde öğrenciler danışman öğretmenlerini seçmekte özgürlerdi. Bu dönemde, Kerkük'te dinî okulların sayısı yaklaşık yirmiydi. Bu okullarda müdür, müdür yardımcısı ve öğretmenlerin görev yapabilmesi için öğretmenler okulundan mezun olmak iyi huylu olmak ve küfredmemiş olmak gerekti. Ayrıca bu gibi okullarda karma eğitime izin verilmemekteydi(Muhammed, 2009).

Bilindiği gibi Osmanlı sultanları, dinî okullara büyük önem vermişlerdir. 1318 hicri yılında, Maarif Bakanlığının sayımlarına göre, Kerkük sancağında 17 okul; Musul sancağında ise 15 okul bulunmaktaydı. Kerkük sancağında “Numune İlkokul Çocukları” okulunun öğrencilerinin sayısı 170, Korya İlkokulu öğrencilerinin sayıları 11'du. Erbil sancağında 3 okul açılmıştı, öğrenci sayısı ise 155'ti. Derslerin programlarına bakılırsa Alfabe, Kur'ân-ı Kerim, Tecvit, çevre bilimi, imla, okuma ve matematikti. Maarif Bakanlığı Kanunun 11. maddesine göre bu okullarda eğitim parasızdı ancak bazı okullarda öğrencilerden para istenilmekteydi. Ayrıca idareye öğrencilerine sözle uyarma cezası ve hatta okullardan çıkarma izni de verilmiştir(Saatçi, 2005).

Dinî okullarda, yılda iki sınav yapılmakta olup öğrenciler mezun olduktan sonra rüştiyelerde okumaya hak kazanıyordu. Bu sınavlar, sivil kişiler ve büyük rütbeli askerlerin huzurunda icra ediliyordu. Maarif İdaresi, bu okulların bütçesini karşılamakla ve öğretmenlerin maaşını ödemekle yükümlüydü(Kerküklü, 2000).

3.2.3. Osmanlı Eğitim Sisteminde Coğrafya Dersi

Coğrafya İnsana hayatta daima lazım olacak bir takım bilgiler verdiği için doğrudan doğruya uygulamalı kurallar oluşturur. Bundan başka, vatani ve diğer toplumların durumları ve medeniyetlerini tanıttığı için milli eğitimde ve kültür aktarımında büyük öneme sahiptir. Nihayet çeşitli aklı beceriler özellikle hayal gücünü faaliyete geçirdiği için fikri eğitim konusunda önemli bir etki meydana getirir. Osmanlı devrindeki Coğrafya ve coğrafya öğretimini kısaca göz attığında, Osmanlılarda coğrafyanın ne sanıldığı kadar eksik nede beklendiği kadar yüksek bir seviyeye ulaştığını görüyoruz. Bazı dönemler orijinal esaslar meydana getirilse de Osmanlılarda genel olarak coğrafya hep doğu ve batı eserlerinin çevirmesiyle var olmuştur. 1600 yıllara kadar “Acayip el-Mahlûkat” tarzı efsanevi coğrafya ile klasik dönem coğrafya eserlerinin yanında batı eserleri de tercüme edilirken, özellikle “Kâtip Çelebi” den sonra Osmanlı coğrafyacıları yüzünü batıya dönmüş ve batı çevirileri ağırlık kazanmıştır. Zamanla artık doğu çevirilerine Osmanlı coğrafyacıları arasında rastlanmaz olmuştur. Bu devirden sonra çoğu tercüme olan barı tarzı haritalar yapılmış, coğrafya kitapları yazılmıştır. Bunların pek çoğunda eksiklikler var ve yanlışlıklar olsa da yine de bazı yönden oldukça iyi seviyelerde coğrafya eserleri de meydana getirilmiştir (Oruç, 2006).

Osmanlı döneminin ilk yıllarından itibaren eğitim ve öğretime büyük önem verilmiştir. Özellikle ilk ve ortaöğretime denk gelen çeşitli eğitim kurumları, eğitim ve öğretimlerini zamanın bilimsel gelişmelerinin üzerinde bir performansla sürdürmüşlerdir. Söz konusu bu eğitim ve öğretim kurumlarında okutulan derslerden biri de coğrafyadır. İnsanın yaşadığı çevre ile olan ilişkilerini konu alan coğrafya, ilköğretimden ortaöğretimin son sınıfına kadar temel dersler arasında yerini almıştır. Osmanlı devletinin kuruluşundan itibaren devlet sınırları içinde çok kuvvetli ve yaygın biçimde medrese sistemi kurulmuştur. Medreseler, devletin sonuna ve 1924’de kapatılmalarına kadar işlevlerini yürütmüşlerdir. Devletin üst düzeyde yöneticileri Enderun adı verilen eğitim kurumlarında yetişmişlerdir. Ayrıca tüm Osmanlı şehzadeleri, saraylarda özel eğitim ve öğretime tabi tutulmuşlardır.

Osmanlı medreselerinde, dini ilimlerin ağırlıkta olmasına rağmen, ders adının ve ders saatlerinin değişikliğe uğramasıyla birlikte, müspet bilimler (Ulum-i Akliye) içinde coğrafya ilmi okutulmuştur. Osmanlı döneminde, ilköğretimi oluşturan ve halk arasında Sıbyan mektebi veya Mahalle Mektebi adı verilen Darüttalim, Mektep, Mektephane, Darülim, Muallim hane gibi adlarla anılan eğitim kurumlarını, devlet adamları ya da zengin kişiler, çeşitli vakıflar kanalıyla kurarlardı.

Bu okullarda öğretmen olabilmek için, sıbyan mektebi mezunları, ilköğretimin üzerinde Ortaöğretim adı verebileceğimiz bir eğitim ve öğretim programına dahil olurlardı. Muallim olabilmek için devam edilen Muallim mekteplerinde okutulan derslerden biri de, Heyet (Sema ve Arz) içinde Coğrafya dersidir(Oruç, 2006).

Coğrafya Eğitimi ve Öğretiminin esas amacını, insanların yaşadıkları çevre ile olan ilişkilerini inceleyerek, toplumun kalkınmasını ve ilerlemesini sağlaması teşkil eder. Kâtip Çelebi “Cihannüma” adlı eserinde coğrafya ilmi hakkında şu bilgileri verir; “Coğrafya fenninde yalnız ülkelerin ahvali yazılmayıp belki oralarda oturanların usul ve adetleri, devlet işlerinin nasıl yürütüldüğü ve divan ahvali birlikte beyan olunmak, bu fennin vazifesi olduğu cihetinden, tarihe üstünlüğü vardır ve tercih olunur.

Osmanlının son dönemine kadar Coğrafya önemli bir değişime uğradı. Yeni bir şekil alan artık asıl maksadı ve gayesine kavuştu. Mevcut ilimler arasında kendini önemli bir yer hazırladı. Bilinmeyen esaslara dayanan eski coğrafyanın karışık ve faydasız tekerlemeleri ile artık yetinilemez. Bundan böyle öğretmenler derslerinde öğrencilerine yalnız isim ezberlemekle vakit geçiremezler. Kıtalar, memleketler hakkında öğrencilerde unutulmaz hatıralar uyandırmaya, zihinlerde kalıcı izler bırakmaya, doğal olayları, çevrenin tesirini araştırmayı ve açıklamayı onlara alıştırmaya borçludurlar. Çünkü bugünün coğrafyası, yalnız ruhsuz isimler, uzun ve manasız rakamlar coğrafyası değil; fikirler, muhakemeler, mülahazalar coğrafyasıdır...

3.2.4. Irak Eğitim Sisteminin Temel Özellikleri ve Genel Amaçları

Irak'ta eğitim; adalet, güvenlik ve sağlık gibi devletin temel işlevlerinden birisi olup devletin denetimi ve gözetimi altında yapılmaktadır.

Irak Eğitim Bakanlığı merkez teşkilâtı, eğitim hizmetlerinin sunumunda önemli görevler üstlenmektedirler(IEB, 2011).

3.2.4.1. Genel Amaçlar

Irak'ta eğitim sisteminin genel amacı; Irak'ın anayasasına sadık kalan ve saygı gösteren bir örnek vatandaş hazırlamak, Irak'ı uluslararası mahfillerde temsil eden kişilerin eğitimle dönemi ve bilgili birikimli insanlar yetiştirmek. Irak'ın gelişmesinde katkıda bulunan akademisyenler yetiştirilmesi, Irak topraklarında yaşayan etnik gruplar arasında mezhep, din, ırk unsurlarına bakılmaksızın ve ayrımcılık yapmayan bir nesil yetiştirmek, Irak'ın kalkınmasında rol oynayan eğitilmiş vatandaşlar yetiştirmek(IEB, 2011).

3.2.4.2. Özel Amaçlar

- 1-Yurtsever iyi bir vatandaş yetiştirmek,
- 2-İnançlı, ahlaklı, vatansever ve toprağının birliğini koruyan bir nesil hazırlamak.
- 3-Fedakâr, ayrımcılıktan uzak, aynı zamanda anayasaya saygı gösteren,
- 4-Çağdaş, toplumun yenileşmesine saygıda bulunmak.
- 5-Öğrencilerin yeteneklerinin ortaya çıkmasının sağlamak, ekonomik kalkınmayı artıracak iyi bir tüketici ve üretici olmak
- 6-Eğitim ve öğretimin önemini hayatına ve iş hayatında uygulayan bir nesil yaratmak(IEB, 2011).

3.2.5. Irak'ta Eğitim Sistemi Genel Yapısı

Irak Eğitim Sistemi'ne göre, ilk olarak, zorunlu olmayan 04-06 yaş grubunu kapsayacak şekilde iki yıllık bir anaokulu eğitimi vardır. Anaokulu çocukları ilkokula hazırlama görevi üstlenmiştir. Burada temel eğitim (giyim-kuşam, sabah erken gelme, oturma, temizlik ve konuşma adabı vb.) verilir. Eğitim, konuşma ve dinlemeye dayalıdır. Bütün Irak vatandaşları için ücretsiz olarak anaokulu eğitimi verilir. Anaokulundan sonra altı yıllık zorunlu ilköğretim süresi başlar. Ardından yine 6 yıllık ortaöğretim süresi başlamaktadır. Ancak ortaöğretim iki seviyeden oluşmaktadır. Ortaöğretimin ilk üç yılını ortaokul aşaması oluşturur. Geriye kalan diğer üç yılını ise lise aşaması meydana getirir. Lise aşaması genel ve meslekî eğitim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Öğrenciler ortaokul üçten sonra tercihe göre eğitimlerine devam etmektedir. Genel liselerde ayrıca sözel ve fen bölümler olarak ayırım yapılır. Coğrafya dersi yalnız sözel bölümde eğitim görülmektedir (Demirel, 2014).

Irak Eğitim Bakanlığının yapısı 2005 yılında kabul edilen Irak Anayasasının 14. Maddesine göre temel eğitimi (ilkokul) 6 yıl olarak zorunlu ve ücretsizdir. Irak'ta ilk altı yıl ilköğretim, ortaöğretim ortaokul aşamasıdır. Süresi 3 yıldır. Ayrıca temel eğitim süresi kademeli bir şekilde uygulanır ve uygun görülen yerlerde okul açılabilir. Lise öğretimi ise yine 3 yıldır. Ortaokuldan sonra başlar. Bakanlığa bağlı bütün anaokulu, ilkokul, ortaokul, lise, enstitü ve kolejlerde eğitim ücretsizdir. 0-6 yaş grupları için ilköğretim kademesi ücretsiz olup zorunlu bir eğitime tabi değildir. Ayrıca Eğitim Bakanlığı, gerekli gördüğü takdirde, görme ve işitme engelliler için ayrı okullar açabilir. Bunun yanı sıra üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilere ayrı sınıflar açarak himayesine alabilmektedir.

Irak Eğitim Sistemi'nde, anaokulundan başlayıp üniversiteye kadar bütün eğitim aşamaları ücretsizdir ve öğrencilerin öğrenim süresi boyunca bütün ihtiyaçları (kırtasiye, kitap) devlet tarafından karşılanmaktadır(IEB, 2011).

3.2.6. Irak Ortaöğretim Haftalık Ders Saatleri Miktarı ve Süresi

Irak'taki okullarda ders saatlerinin süresi 45 dakikadır.

Haftalık ders saatlerini ise şöyledir.

9. Sınıfta- 32 saat

10. Sınıfta- 34 saat

11. Sınıfta- 32 saat

3.2.7. Günümüzde Irak'ta Coğrafya Eğitim-Öğretiminin Amaçları ve Önemi

Coğrafya biliminin temel kavram, kuram ve metodolojisini kullanarak araştırmalar yapar İnsan – doğa ilişkisi çerçevesinde coğrafi sorgulama becerileri kazanır. Evrene ait temel unsurları yaşamla ilişkilendirir. Doğal ve beşerî sistemlerin işleyiş ve değişimini kavrar. Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerlere sahip çıkma bilinci geliştirir. Ekosistemin işleyişine yönelik sorumluluk bilinci geliştirir. Doğa ve insanın uyumlu birlikteliği ve sürekliliği için mekânsal planlamanın önemini kavrar. Doğal ve beşerî kaynakların kullanımında “tasarruf bilinci” geliştirir. Mekânsal süreçlerin yerel ve küresel etkileşim içinde olabilirliğini irdeler(IEB, 2011).

Kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu kılınmasının önemini kavrar.

Doğal afetler ve çevre sorunlarını değerlendirerek korunma ve önlem alma yollarına yönelik uygulamalar geliştirir, bölgesel ve küresel düzeyde etkin olan çevresel, kültürel, siyasi ve ekonomik örgütlerin uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavrar.

Irak eğitim sisteminde coğrafya dersi ilkokulda beşinci sınıftan itibaren okutulmaya başlar. Beşinci sınıfta özet bir şekilde temel coğrafya ve altıncı sınıfta ise özet olarak Irak coğrafyası okutulur. Ortaokulda ise, birinci sınıfta orta seviyede temel coğrafya okutulur. İkinci sınıfta Arap ülkeleri coğrafyası, üçüncü sınıfta ise Irak ve komşu ülkeler coğrafyası geniş kapsamlı bir şekilde okutulmaktadır(IEB, 2011).

3.2.8. Ortaöğretimde Coğrafya Dersinde Kullanılan Araç ve Gereçler

Eğitim-öğretim çalışmalarının tümünde öğretimin hedeflerini gerçekleştirmek için araç-gereç kullanılmaktadır. Burada ilk belirlenmesi gereken konu, öğretimde kullanılan araç-gereç ile öğretim kavramlarının açıklanmasıdır

Öğretme-öğrenme sürecinde materyaller, öğretimi desteklemek amacıyla kullanılmaktadır. Konuya ve amaca uygun olarak seçilmiş materyaller, öğretilen konuyu canlı hâle getirmekte, öğretim sürecini zenginleştirip, öğrenmeyi artırmaktadır.

Materyaller aynı zamanda öğrencilerin ilgi alanlarını genişletmekte, motivasyonlarını da yükselmektedir.(Demiralp, 2007).

3.2.9.Coğrafya Ders Öğretim Programlarının Temel Eksenleri

Genel olarak, öğrencilerin neleri bilmeleri gerektiğine karar vermek için ders öğretim programları hazırlanır. Her ülkenin ihtiyaç duymuş olduğu coğrafya eğitimi farklıdır. Bu farklılıklar üzerine o ülkenin, dünya üzerindeki yeri, ekonomik gücü, jeopolitik konumu ve diğer öncelikli konular etkilidir. Bazı ülkeler, coğrafya eğitimi çok detaylandırılmış öğretim programları ile yürütürken, bazılarında ise program sadece ders içerikleri ile sınırlandırılmış ve yeterince detaylı değildir. Irak eğitiminin amaçlarına uygun, çağın gerekliliği ve toplumun gelişimine hizmet edecek şekilde aşağıdaki tabloda belirtilen dört temel eksen üzerine kurulmuştur(IEB, 2011).

Tablo 2: Irak'ta Coğrafya Dersi Öğretim Programının Temel Eksenleri

1.Konum Analizi	-Yerler/alanlar -Irak -Komşu ülkeler
2.Coğrafi Temalar	-İklim, yer şekilleri, toprak, bitki sular -Nüfus, yerleşme, ekonomi, politika, yönetim -Çevre ve toplum
3.Coğrafi Beceriler	-Yöntemler -Teknikler -Uygulamalar
4.Tutum Ve Değerler	-Doğaya yönelik -İnsana yönelik

3.2.10. Irak Ortaöğretiminde Coğrafya Müfredat Programları

Lise 1: (3 Saat)

BİRİNCİ ÜNİTE: COĞRAFYANIN KAPSAMI VE PRENSİPLERİ

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Coğrafya Kavramı

İKİNCİ BÖLÜM

1. Coğrafyanın Kapsamı.

İKİNCİ ÜNİTE: COĞRAFYADA MEKÂNSAL KAVRAMLAR

1. Konum

2. Pozisyon

3. Mesafe

4. Yerin Büyüklüğü ve Ölçü Kriteri

5. Doğal ve Beşeri Bölgelerin Çevresel Özellikleri

ÜÇÜNCÜ ÜNİTE: COĞRAFİ VERİLERİN KAYNAKLARI VE SUNUM YÖNTEMLERİ

1. Coğrafi Veriler

2. Veri Kaynakları

3. Coğrafi Değişkenler

4. Coğrafi Verilerdeki Hatalar

5. Verilerin Sınıflandırılması ve Sunumu

DÖRDÜNCÜ ÜNİTE: HARİTALAR VE COĞRAFİ TEKNİKLER

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Haritalar

İKİNCİ BÖLÜM

1. Uzaktan Algılama Teknikleri

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Teknikleri

BEŞİNCİ ÜNİTE: COĞRAFYANIN ALANLARI

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Fiziki Coğrafya ve Alanları

İKİNCİ BÖLÜM

1. Beşeri Coğrafya ve Alanları

Lise 2: (3 Saat)

BİRİNCİ BÖLÜM: YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ VE BİLİMİ (JEOMORFOLOJİ)

1. Yeryüzü Şekilleri

2. Su Kütleleri

3. Deniz ve Okyanuslar

4. Kara İçerisindeki Su Kütleleri

İKİNCİ BÖLÜM: HAVA DURUMU VE İKLİM

1. Hava Durumu

2. İklim ve Bölgeleri

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. Hidrojeoloji

5. Hidrojeoloji Kavramı

6. Coğrafi Olarak Kuraklık Kavramı

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: Biyosfer (Canlı Küre)

1. Canlıların Coğrafi Dağılımına Etki Eden Faktörler

BEŞİNCİ BÖLÜM: TOPRAK

1. Toprağı Meydana Getiren Faktörler

2. Toprağın Bileşenleri

3. Toprağın Fiziksel Özellikleri

4. Toprağın Kimyasal Özellikleri

5. Toprakların Sınıflandırılması ve Dünyadaki Coğrafi Dağılımları

ALTINCI BÖLÜM: ÇEVRE

1. Çevre - Çevre Kavramı

2. Çevre Unsurları

3. Ekosistem

4. Kirlilik (Pollution)
5. İnsanın Çevresel Değişimdeki Rolü

Lise 3: (3 Saat)

BİRİNCİ BÖLÜM: Nüfus Coğrafyası

1. Nüfus Coğrafyası Kavramı
2. İlgili Alanları:
3. İnsanın ilk vatanı:
4. İnsanın Coğrafi Dağılımı (Yayılması):
5. Nüfusun Coğrafi Dağılımı:
6. Nüfus Dağılımında Mekânsal ilişki:
7. Nüfus Yapısı (Structure of Population):
8. Nüfus Artışı:
9. Nüfus Bileşimi (Population Composition):
10. Nüfus Sorunu (Problemi): Nüfus Sayısı ve Kaynaklar Arasındaki İlişki:
11. Irak'taki Nüfus Coğrafyası ile İlgili Uygulamalı Bir Çalışma
12. Birinci Bölümün Soruları

İKİNCİ BÖLÜM: ŞEHİR VE KÖY (KIRSAL) COĞRAFYASI

BİRİNCİ – ŞEHİR COĞRAFYASI

1. Şehirlerin İlk Olarak Ortaya Çıkması:
2. Şehirlerin Gelişmesi ve Kentleşme:
3. İkinci – Köy (Kırsal) Coğrafyası
4. Kırsal Yerleşim alanlarının Coğrafi Dağılımı ve Buna Etki Eden Faktörler:
5. İkinci Bölümün Soruları

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TARIM COĞRAFYASI

Birinci – Tarım Coğrafyası, Tanımı ve Araştırma Alanı

İkinci: Tarımın Özellikleri:

Üçüncü – Tarım Arazisinin Kullanım Şekilleri:

Irak'ta Tarım Coğrafyası için Uygulamalı Çalışma

Üçüncü Bölümün Soruları

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: SANAYİ VE MADENCİLİK COĞRAFYASI

SANAYİ COĞRAFYASI

Birinci – Sanayi Coğrafyası, Tanımı ve Araştırma Alanları:

İkinci – Sanayiler ve Coğrafi Dağılımları:

Üçüncü: Madencilik:

Irak'taki Sanayi Coğrafyası ile İlgili Uygulamalı Çalışma

Dördüncü Bölümün Soruları

BEŞİNCİ BÖLÜM: ULAŞIM COĞRAFYASI VE TİCARET COĞRAFYASI

TANIM VE İLGİ ALANLARI

Birinci: Ulaşım

İkinci: İletişim:

Üçüncü: Ticaret:

Irak'taki Ulaşım, İletişim (Haberleşme) ve Ticaret Coğrafyası ile İlgili Uygulamalı Çalışma

Beşinci Bölümün Soruları

ALTINCI BÖLÜM: SİYASİ COĞRAFYA VE TURİZM COĞRAFYASI

SİYASİ COĞRAFYA

Birinci – Tanımı ve Devletin Ortaya Çıkması:

İkinci – Devletin Ortaya Çıkması ve Gelişmesi:

Üçüncü – Devletin Bileşenleri ve Kuvvetinin Değerlendirilmesi:

Dördüncü – Devletin Gücü ve Sınıflandırılması:

Beşinci – Devletin ve Uluslararası Kuruluşların Teşkilatlanma Şekilleri:

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Türkiye ve Irak Ortaöğretim Lise Coğrafya Müfredat Programlarının Karşılaştırması

Genel olarak, öğrencilerin neleri bilmeleri gerektiğine karar vermek için ders öğretim programları hazırlanır. Her ülkenin ihtiyaç duymuş olduğu coğrafya eğitimi birbirinden farklıdır. Bu farklılığın ortaya çıkmasında, ülkelerin dünya üzerindeki yeri, jeopolitik konumu fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya özellikleri etkilidir. Bazı ülkeler, coğrafya eğitimini çok detaylandırılmış öğretim programları ile yürütürken, bazılarında ise program sadece ders içerikleri ile sınırlandırılmıştır. Ders programlarının uygulanması aşamasında ortaya çıkan aksaklıkların, değişen bilgi ve anlayışların, programa yansıtılabilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan zamanlarda, programlarda düzeltmenin sürekli tekrarı gerekir(Buldan, 2005, s.176).

Türkiye ve Irak ortaöğretim coğrafya müfredat programları karşılaştırıldığı zaman iki ülke arasında lise 1, lise 2 ve lise 3. sınıflarında okutulan derslerde, coğrafya derslerine ayrılan saatlerde, amaç ve içerik yönünden benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu benzerlik ve farklılıklar aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Tablo 3: Irak ve Türkiye’de Lise Coğrafya Müfredat Programında Okutulan Dersler

Lise / Ülke	Irak	Türkiye
Lise 1	Coğrafya Biliminin Temelleri ve Teknikleri	Coğrafya
Lise 2	Fiziki Coğrafya	Coğrafya
Lise 3	Beşeri Coğrafya	Coğrafya

Bu programlar, karşılaştırıldığı zaman, liselerde okutulan dersliklerde farklılıklar ve benzerlikler olmakla birlikte amaçlar ve içerik yönden iki ülke arasında farklılıkların olması da dikkat çekmektedir. Irak ve Türkiye lise coğrafya müfredat programında görülen dersler şöyledir:

Yukarıdaki tablodan görüldüğü gibi Irak ve Türkiye ortaöğretim lise coğrafya müfredat programında okutulan ders kitaplarında farklılık göze çarpmaktadır. Irak'ta lise 1'de görülen coğrafya biliminin temelleri ve teknikleri dersi, Türkiye'de ise Coğrafya dersi olarak görünmektedir. Irak 'ta lise 2'de okutulan fiziki coğrafya dersi, Türkiye coğrafya müfredat programında lise 1. 2. ve 3. Sınıf görülmektedir.

Irak'ta lise 3'de görülen beşeri coğrafya dersi yine farklıdır. Görüldüğü gibi Irak ve Türkiye ortaöğretim coğrafya müfredat programları karşılaştırıldığında okutulan coğrafya derslerinde farklılıkların olduğu ortaya çıkmaktadır. Irak'ta Coğrafya dersi ilkökul 5.sınıfta verilmeye başlandığından böyle bir farklılık ortaya çıkmıştır. Türkiye'de ise Coğrafya adıyla ilk olarak 9. sınıfta Coğrafya dersi verilmektedir. Ortaokulda ise Coğrafya dersi Sosyal Bilgiler dersi içerisinde bölüm olarak yer almaktadır.

Bu programlarda genel liselerde coğrafya derslerinin haftalık saatlerine baktığımızda karşılaştırma yapmamız mümkündür. Bu saatlerin dağılımını sınıflar üzerinde şöyle gösterebiliriz.

Tablo 4: Irak ve Türkiye'de Coğrafya Dersleri Dağıtım Saatleri

Lise / Ülke	Irak	Türkiye
Lise 1	3 saat	2 saat
Lise 2	3 saat	2 saat
Lise 3	3 saat	2 saat

Yukarıda görüldüğü gibi Irak ve Türkiye ortaöğretim coğrafya müfredat programında genel liselerde coğrafya derslerine verilen haftalık saatler farklıdır. Irak'ta coğrafya dersi liselerde yalnız sözel bölümde haftalık üç saat okutulmaktadır. Türkiye'de coğrafya dersi sözel bölümde haftalık dört saate kadar verilmekteyken eşit ağırlık bölümünde iki saat verilmektedir. Sayısal bölümde ise haftalık ders programında yer almamaktadır.

4.2. Türkiye ve Irak Coğrafya öğretim programlarının Amaçlar yönünden karşılaştırması

Türkiye coğrafya müfredat programları 2005-2006 eğitim yılında lise 1. sınıflardan itibaren kademeli olarak uygulamaya sokulmuştur. Eğitim programında coğrafya öğretiminin amaçları çağdaş programlar esas alınarak yeniden düzenlenmiştir. Bu amaçlar;

1. Coğrafya biliminin temel kavram, kuram ve metodolojisini kullanarak araştırmalar yapar ve sonucunu raporlaştırır.
2. İnsan – doğa ilişkisi çerçevesinde coğrafi sorgulama becerileri kazanır.
3. Evrene ait temel unsurları yaşamla ilişkilendirir.
4. Doğal ve beşerî sistemlerin işleyiş ve değişimini kavrar.
5. Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerlere sahip çıkma bilinci geliştirir.
6. Ekosistemin işleyişine yönelik sorumluluk bilinci geliştirir.
7. Doğa ve insanın uyumlu birlikteliği ve sürekliliği için mekânsal planlamanın önemini kavrar.
8. Doğal ve beşerî kaynakların kullanımında “tasarruf bilinci” geliştirir.
9. Mekânsal süreçlerin yerel ve küresel etkileşim içinde olabildiğini irdeler.
10. Kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu kılınmasının önemini kavrar.
11. Doğal afetler ve çevre sorunlarını değerlendirerek korunma ve önlem alma yollarına yönelik uygulamalar geliştirir.
12. Bölgesel ve küresel düzeyde etkin olan çevresel, kültürel, siyasi ve ekonomik örgütlerin uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavrar.
13. Coğrafi birikim ve sentez ülkesi olan Türkiye’nin bölgesel ve küresel ilişkiler açısından konum özelliklerini kavrayarak sahip olduğu potansiyelin bilincine varır.
14. Coğrafi değerlerin “vatan bilincinin” kazanılmasındaki önemine varır.

Türkiye’nin amaçları çerçevesinde okutulan coğrafya dersi öğretim programı öğrenme alanı doğal sistemler noktasında da doğal unsurların yaşantısındaki etkisinden yola çıkarak doğa ve insan ilişkisini göz önüne alarak anlamlandırır. Doğayı oluşturan dört temel ortamdan yola çıkarak doğal sistemlerin coğrafyanın konuları içerisindeki yerini belirler. Lise 1. Sınıfta edinilen kazanımlara verilen örneklerdir.

Türkiye’nin kazanımları içerisinde de şu örnekler de göze çarpmaktadır. Şöyle ki; Öğrenme

alanı olan küresel ortam: Bölgeler ve ülkeler noktasında kıtaların ve okyanusların konumsal önemini tarihsel süreçten örneklerle değerlendirir süreçle beraber bölgeler ve ülkelerarası etkileşimde teknolojik gelişmelerin rolünü ifade eder. Beraberin de uluslararası ulaşım hatlarının bölgesel ve küresel etkilerini sorgular. Lise 2. Sınıfta edinilen kazanımlara verilen örneklerdir(Özey, 2013).

Öğrenme alanı mekânsal bir sentez olan Türkiye tarih boyunca bir medeniyet merkezi olarak ülkemizin dünyadaki yerini coğrafi konum özellikleri açısından değerlendirir. Verilerden yararlanarak Türkiye ekonomisinin sektörel dağılımıyla ekonomik faaliyetleri etkileyen şartları ilişkilendirir. Lise 3 çerçevesinde edinilen kazanımlara örneklerdir.

Irak'ın coğrafya müfredat programında dersin amaçları ve görevleri bölümünde ise ;

- 1.Coğrafya biliminin temel kavram, kuram ve metodolojisini kullanarak araştırmalar yapar
- 2.İnsan – doğa ilişkisi çerçevesinde coğrafi sorgulama becerileri kazanır.
3. Evrene ait temel unsurları yaşamla ilişkilendirir.
4. Doğal ve beşerî sistemlerin işleyiş ve değişimini kavrar.
5. Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerlere sahip çıkma bilinci geliştirir.
6. Ekosistemin işleyişine yönelik sorumluluk bilinci geliştirir.
- 7.Doğa ve insanın uyumlu birlikteliği ve sürekliliği için mekânsal planlamanın önemini kavrar.
- 8.Doğal ve beşerî kaynakların kullanımında “tasarruf bilinci” geliştirir. Mekânsal süreçlerin yerel ve küresel etkileşim içinde olabilirliğini irdeler.
- 9.Kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu kılınmasının önemini kavrar.
- 10.Doğal afetler ve çevre sorunlarını değerlendirerek korunma ve önlem alma yollarına yönelik uygulamalar geliştirir.
- 11.Bölgesel ve küresel düzeyde etkin olan çevresel, kültürel, siyasi ve ekonomik örgütlerin uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavrar.

Irak coğrafya dersi öğretim programını incelediğimiz de Irakta coğrafya dersi coğrafyanın kapsamı ve prensipleri adı altında coğrafya kavramını ve kapsamını ortaya koymaktadır. Mekânsal kavramlar, konum ve pozisyonu, mesafe ve yerin büyüklüğü noktasın da ölçüt çıkartır ve yorumlama konusunda alıcıya yardımcı olur. Doğal ve beşeri bölgelerin çevresel özellikleri ise doğal ve çevre ilişkisi noktasın da karşılaştırma ve benzerlikler noktasında sorgulatma ihtiyacı sağlar. Lise 1. Sınıfta edinilen kazanımlara verilen örneklerdir.

Kazanımların içerisinde Jeomorfoloji yeryüzü şekilleri, su kütleleri ve okyanusların oluşumları noktasında bilgi verir ve bize toprak kavramıyla toprağı meydana getiren faktörleri getirdiğı çevre unsurları ve ekosistemini bir faktör içerisinde anlatır. Lise 2. Sınıfta edinilen kazanımlara verilen örneklerdir.

Öğrenme alanı nüfus olan bölüm de dünya nüfus coğrafyası, coğrafyanın dağılımı, nüfus artışı ve nüfus sayısının kaynaklar arasındaki ilişkisini dünya üzerindeki nüfus coğrafyası ile ilgili uygulamalı bir çalışma ile karşımıza çıkarmaktadır. Tarım, sanayi ve madencilik coğrafyası siyasi coğrafya ya zemin hazırlayıp yorumlama da yardımcı bir etken olarak rol oynar. Lise 3. Sınıfta edinilen kazanımlara verilen örnekleridir.

Programlar karşılaştırıldığı zaman iki ülke coğrafya müfredat programları arasındaki amaçlar yönünden de farklılık ve benzerliklerin olması kaçınılmazdır. Dersin öğretim anlayışı hakkında dersin genel amaçlarına yer verilmemiş olup, ünite ve konu üzerinden amaçlar bulunmamaktadır. Türkiye’de ise amaçlar ve içerikler kitabın ön sayfasında belirtilerek işleyiş sağlanmıştır.

4.3. Türkiye ve Irak Coğrafya Öğretim Programlarının İçerik Yönünden Karşılaştırılması

Hızla gelişen dünyamızda eğitim programlarının sürekli geliştirilmesi, gelecek nesillere daha çağdaş olanaklar sunmak ve bilinçli vatandaşlar yetiştirmek açısından son derece önemlidir. 2005–2006 eğitim-öğretim yılında ilk kez lise 1.sınıfta uygulanan ortaöğretim coğrafya programı ile coğrafya eğitimine yeni bir vizyon kazandırılmaya çalışılmıştır.

Coğrafya öğretim programının amaçları güncelleştirmeye çalışılmış, vizyon ve ilkeler belirlenmiş, kavram öğretimi, beceriler, değerle tutumlara değinilmiş, ölçme-değerlendirme sürecinde yeni uygulamalara yer verilmiş, temel öğrenme alanları belirlenmiş, kazanımlar tespit edilmiştir. Bu kazanımlar etkinlik örnekleri ile desteklenmiş ve her kazanımın hangi beceri ile ilişkili olduğu çizelgeler halinde verilmiştir.

Irak müfredat programında coğrafya dersi ilköğretim 5. sınıfta başlamaktadır. Türkiye’de ise lise 1.sınıfta uygulanmaktadır. Bu nedenle Irak’ta coğrafya dersi lise döneminde daha zor ve üniversite seviyesinde konular işlenmektedir.

Coğrafya öğretim programı Irak’ta coğrafyanın günlük yaşamda kullanımından ve pratikten uzak, geleceğe aktarılmayan bir biçimde; bilgi yükleme felsefesine dayanarak hazırlanmıştır.

İçerik yönünden irdelediğimizde; Türkiye’de lise coğrafya eğitim programlarında kazanımlar çok ayrıntılı hazırlanmıştır. Örneğin Türkiye’de lise 2 coğrafya öğretim programında doğal sistemler öğrenme alanı toprak çeşitliliği, oluşum süreçlerini dayalı olarak açıklar kazanımında toprak oluşumu, dağılışı, türleri iklim-yer şekilleri ilişkisinin toprak oluşumu ve dağılışı üzerinde nasıl etki yaptığı, çözünme olayı, sorgulama becerisi gibi üst düşünme ile organize edilerek verilmektedir.

Irak’ta ise lise 1.sınıf coğrafya öğretim programında toprağın oluşumu, çeşitleri, dağılışı, çözünme olayı bilgi becerisine dayalı, yüzeysel olarak verilmektedir. Çünkü lise 2.sınıfta coğrafya toprak kazanımına devam edilmektedir.

Aynı zamanda bilgi eksikliği ve yanlış bilgi aktarması saptanmıştır. Lise 1. sınıf toprak çeşitliliği kazanımı 1940’lı yıllardaki toprak sınıflandırmasına yönelik bilgilere dayalı verilmektedir. Toprak oluşumunda iklim-yer şekilleri etkili ise, iklim de ortalama 100-150 yıllık bir süreçte değişebiliyorsa verilen bilgiler eksik ve yanlış olarak aktarılacaktır. Bazı kazanımlar akademik seviyede hazırlanmıştır. Bu da elde bulunan materyallerden uzaklaştığı için öğrencilerin coğrafya dersi algılamasını zorlamaktadır.

Lise 1. sınıfta coğrafyanın temel kavramları ölçek, mekân, yer, çevre, bölge, konum, dağılışı, mekânsal etkileşim, değişim şeklinde verilmektedir. Irak’ta müfredat programında, liselerde ülkeyi tanıtan bilgilerin programın genelinde oranı ¼ geçmez. Türkiye’de ise tam tersi söz konusudur.

4.4. Türkiye ve Irak Coğrafya Öğretim Programlarındaki Problemler

Coğrafya dersi müfredatı hazırlanırken birçok önemli konu üzerinde durulur. Hem Türkiye hem de Irak için önemli ve öncelikli olanı konu içeriklerinin neler olduğunun tespitidir. Daha sonra bu içeriklerin öğrenme stratejilerini geliştirilip programda yer alması gereklidir.

Coğrafya programlarının hedefleri, doğal-ortam insan etkileşimine dayalı doğayı verimli kullanan, sürdürülebilir çevre bilincinin geliştiği bireyler yetiştirmektir. Bu hedefleri yakalamak için kapsamlı bir coğrafya öğretim programı hazırlamayı zorunlu kılan iki önemli sebep vardır.

Birincisi coğrafya dersi her aşamada olan öğrencilerin hayatında önemli bir yere sahip olması düşünülmektedir.

İkincisi ise, coğrafyayı iyi bir şekilde anlamak, anlatmak ve günlük hayatımızın önemli bir parçası haline getirmektir.

Yukarıdaki **iki neden** doğrultusunda hazırlanan coğrafya dersi öğretim programlarında daha yararlı ve verimli hale getirilir.

Bu çalışma, karşılaştırmalı bir araştırma olması nedeniyle, her iki ülkede coğrafya öğretim programı ile ilgili sorunların belirtilmesi gereklidir. Bu sorunların bir kısmı aşağıda verilmiştir.

4.4.1. Türkiye’de Genel Problemler

1. Öğrencilerin milli duygularını geliştirmeye, Cumhuriyet sevgisi ve demokrasi bilincini aşılamaya önem verilmiştir. Fakat bunlar etkinlikler vasıtası ile verilmeye çalışılıp kazanımların içerisine konulmamıştır.
2. Yapılması önerilen etkinliklerle ilgili uyarılarda bulunulurken ders içi ilişkilendirmelere yeterince önem verilmemiştir.
3. Sorumluluk bilinci, insana ve doğaya yönelik değerler ve tutumlar, etkinlikler, kazanımlar ve açıklamalar içerisinde açıkça verilmemiştir. Programın geliştireceği kazanımlar olarak sunulmuştur(Taş, 2005).
4. Ölçme-değerlendirme sistemi yeterince nesnel değildir. Çeşitli zekâ tiplerine sahip öğrencilerin süreç bazlı değerlendirebilmesi için öğretmene yardımcı gelişmiş rehberlik hizmetleri gerektirmektedir(Semenderoğlu, 2005).
5. Gelişmiş ülkelerin standart ve programları, öğrencinin uluslararası rekabet seviyesine getirmeyi amaçlamakta fakat programda bu konuda herhangi bir vurguya yer verilmemektedir.

4.4.2. Irak’ta Genel Problemler

- 1.Kazanımlar öğrencilerin bilişsel öğrenme seviyesine uygun değildir.
- 2.Dersin amaçlarının gerçekleştirildiği fiziksel özellikleri (sınıf mevcudu, araç-gereçler vb.) yeterli durumda değildir(Alomer, 2005).
- 3.Öğrenme alanlarındaki kazanımlara göre dikey ve yatay dağılış alanları aynı örnekler üzerinden hazırlanmıştır. Bu örnekler Güney Amerika kıtası ülkeleri ve Arap ülkelerinden seçilmektedir.
- 4.Coğrafya dersi öğretiminde coğrafya eğitimi almamış öğretmenlerin de derslere girmesi programdaki coğrafi bilgileri kalıcı olmaktan uzaklaştırmıştır(Alomer, 2007).

5.Öğrencilerin milli duygularını geliştirmeye, vatan sevgisi kazandırmaya ve demokrasi bilincini aşılamaaya önem verilmiştir. Ancak, uygulamada güncel yaşam içinde bu bilinçten uzak olduğu görölmektedir.

6.Öğretim programında kazanımlar arasında sarmallık, ilgi-bağlılık, nedenselliğin olmaması coğrafya dersini sığlaştırmıştır.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez çalışmasında Irak ve Türkiye ortaöğretim coğrafya öğretim programları incelenmiştir. Öğretim programlarındaki coğrafya derslerinin; kazanımlar ve haftalık ders saatlerinin sınıflara göre nasıl bir dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Türkiye ve Irak coğrafya öğretim programlarının farklılıkları tespit edilerek ortaya çıkan farklılık ve benzerlikler konusunda bilgiler elde edilmiştir. Yapılan karşılaştırmadan bir takım sonuçlar çıkmıştır.

1. Karşılaştırılan ülkelerin Coğrafya öğretim programlarının ekonomik ve insani gelişmişlik düzeylerine göre hazırlandığı tespit edilmiştir.
2. Irak coğrafya öğretim programında Irak'ı tanıtan kazanımlara programda çok az yer verildiği görülmektedir.
3. Türkiye coğrafya öğretim programında Türkiye'nin fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya özelliklerine daha çok yer verildiği görülmektedir.
4. Irak coğrafya öğretim programında haftalık ders saatlerinin Türkiye coğrafya öğretim programında verilen haftalık ders saatlerinden daha fazla olduğu saptanmıştır.

Son olarak; Türkiye ve Irak Coğrafya öğretim programlarının birbirinden farklı olduğu ve bunun yanı sıra iki sistemde coğrafya öğretim programında benzerliklerin olduğu da belirtilmiştir.

Coğrafya öğretim programında coğrafya eğitime verilen ders saatlerinin az olması asıl problemlerden biridir. Irak ve Türkiye öğretim programının gerçekleştirilmesi ve öğrencilerin coğrafya kazanımlarındaki bilgilerinin daha da artırılması için coğrafya eğitime verilen ders saatlerinin artırılması dikkate alınmalıdır.

Irak'ta coğrafya öğretim programında kendi ülkesini tanıtan bilgilere geniş yer verilmelidir. Irak'ın coğrafya öğretim programları hazırlanırken diğer gelişmiş ülkelerin programları ve Türkiye coğrafya öğretim programları örnek olarak değerlendirilerek

yararlanmalıdır. Çünkü Türkiye öğretim programları süreklilik göstermekte, Irak'ta ise siyasi istikrarsızlıktan dolayı öğretim programları aksamaktadır. Bunun sonucu olarak da öğrenme başarısı düşmektedir.

Bu araştırma coğrafya bilimine, Irak ve Türkiye öğretim programlarının karşılaştırılması bakımında Türkiye-Irak arasındaki coğrafya programlarının öğrenilmesi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, A. (2003). *Aktif Öğrenme*, İzmir: Eğitim Dünyası.
- Akgündüz, H. (1998). *Medreseler ve Üniversiteler* (Türk ve İngiliz örnekleri üzerinde mukayeseli bir inceleme) Diyarbakır: Ulusal.
- Akyüz, Y. (2008). *Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Pegem.
- Akyüz, Y. (2013). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem.
- Aladağı, C. (2003). *Ortaöğretimde Coğrafya Öğretmeni Profili ve Öğretmen Görüşleri Işığında Müfredat Değerlendirilmesi Konya İli Örneği*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Aladdinov, R. (2006). *Türkiye(1992) ve Azerbaycan (2003) Ortaöğretim Coğrafya Müfredat Programlarının Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alhazmi, M. (2000). *Coğrafya Bilgi Sistemleri*, İskenderiye.
- Alomer, H. (2005). *Coğrafya Eğitimi Sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, Diyale Üniversitesi.
- Alomer, H. (2007). *Eğitim ve Uygulama Arasında Coğrafya*, Diyale Üniversitesi.
- Atatürk Araştırmaları Merkezi. (1998). *Misak-i Milli ve Türk Dış Politikasında Musul*. Ankara.
- Aziz, A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*, Ankara: Nobel.
- Başaran, E. (1993). *Türk Eğitim Sistemi*. Ankara: Gül.
- Başaran, E. & Çinkır, Ş. (2012). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Ankara: Ekinoks.
- Buldan, İ., Aktürk, E., & Aytaç, S. (2005). *Uygulanan Sosyal Bilgiler Öğretimi Programına Öğretmen Yaklaşımları ve Yeni Programdan Beklentiler*, II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 26-28 Mayıs) ne sunulan bildiri, Van, Türkiye.
- Çağatay, N. (1993). *İslam Tarihi*. Ankara: TTK
- Çelebi, A. (1983). *İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi* (A. Yardım, Çev.). İstanbul.
- Demirel, İ. (2014). *Tarihsel Süreç İçerisinde Irak'ta Türkçe Eğitimi ve Öğretimi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirel, Ö. (1996). *Karşılaştırmalı Eğitim*. Ankara: Usem
- Demiralp, N. (2007). *Coğrafya Eğitiminde Materyaller ve 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı*, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt1.

- Demirci, F. (1974). *Devrimci Irak*. Ankara: Irak Büyükelçiliği.
- Doğanay, H. (2002). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*, Erzurum.
- Ergün, M. (1987). *Başlangıçtan Fatih Zamanına Kadar Medreseler*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara.
- Erdem, M. (1988) *Eğitimde Program Değerlendirme*, Ankara: Ani.
- Elibüyük, M. (2000). *Matematik Coğrafya*, Ankara: Ekol.
- Erdoğan, İ. (1995). *Karşılaştırmalı Eğitim- Çağdaş Eğitim Sistemleri*. İstanbul: Sistem.
- Gumabekova, N. (2004). *Kırgızistan'da ve Türkiye'de Ortaöğretim Fizik Ders Kitaplarındaki Konular ve Deneysel Aktivitelerin Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Güngördü, E. (2002). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri, İlkeler ve Uygulamaları*. Ankara: Nobel.
- Irak Eğitim Bakanlığı (2011). *Coğrafya Teknolojisi ve Haritalar*. Bağdat: IEB.
- Karabağ, S. & Şahin, S. (2007). *Coğrafya Eğitimi Kavram ve Uygulamaları*. Ankara
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kafalı, M. (1972). *Kerkük Türkleri*. Töre, 4(17), 46.
- Kazıcı, Z. (1991). *İslam Müesseseleri Tarihi*. İstanbul: Kayıhan.
- Ketene, S. (2000). *El-Turk Velarap*. Ankara
- Kerküklü, A. (2000). *Irak Eğitim Sistemi*. Bağdat: Dar El-Şuun El-Sekafiye
- Kevseroğlu, N. (2009). *Safahat Min Tarih Kerkük*. Kerkük: ITC.
- Kildan, M. (1954). *Tasis El-Medaris El-Nizamiye Fi Kerkük*. El-Sekafe Al-Hadis Dergisi, 1(1), 45.
- Kılıç, R. (2011). *Türk Eğitim Öğretim Tarihinde Selçuklu Medreselerinin Yeri*. Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34(95), 108.
- Küzeci, Ş. (2009). *Irak Basın Tarihi*, Ankara: G. Ü. İletişim Fakültesi.
- Marufoğlu, S. (1998). *Osmanlı Döneminde K. Irak (1831–1914)*. İstanbul.
- MEB, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2003). Ankara.
- MEB, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2005). *Coğrafya Dersi Öğretim Programı*, Ankara.
- MEB, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2011). Ankara.
- Muhammed, A. (2009). *1299-1924 Arasında Osmanlı Devleti*. Kahire: Dar El- Selam.
- Oruç, Ş., Tokcan, H., & Demirkaya, H. (2006). *Osmanlı Dönemi Coğrafya ve Coğrafya Öğretimi*. Ankara: Beyaz Kalem.

- Özey, R., & İncekara, S. (2010). *Coğrafya Eğitiminde Kavram ve Değişimler*, Ankara: Pegem.
- Özey, R., Kılınç, Y., & Ateş, M. (2013). *Farklı Ülkelerde Coğrafya Eğitimi ve Öğretim*. Ankara: Pegem.
- Saatçi, S. (2007). *Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri*. İstanbul: Ötüken.
- Sadıgov, İ. (2003). *Azerbaycan'da Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Semenderoğlu, A., & Gülersoy, E. (2005). *İdeal Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı Arayışında Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi*, II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 26-28 Mayıs) ne sunulan bildiri, Van, Türkiye.
- Sönmez, İ. (2003). *Neden Aktif Öğrenme? Eğitime Yeni Bakışlar-2* (Ed. A. Murat Sümbül). Ankara: Mikro.
- Şahinel, M. (2003). *Etkin Öğrenme*. Ankara: Pegem.
- Taş, İ. (2002). *Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'nin Ortaöğretim Kurumlarındaki Coğrafya Eğitiminin Karşılaştırılması*. Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı, 6, İstanbul.
- Tomal, N. (2004). *Türkiye ile Almanya'nın Lise Coğrafya Öğretim Programlarının Karşılaştırılması ve İncelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Türk, E. (1999). *Türk Eğitim Sistemi*. Ankara: Nobel.
- Türkoğlu, A. (1997). *Türkiye ve Fransa'da Lise Programlarının Karşılaştırmalı olarak İncelenmesi*. Doktora Tezi, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Uzunçarşılı, H. (1988). *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*. Ankara: TTK.
- Varış, F. (1978). *Eğitimde Program Geliştirme*. A.Ü. Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Vural, B. (2004). *Örgenci Merkezli Eğitim ve Çoklu Zekâ*. İstanbul: Hayat.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Zeynel, M. (2011). *Tarihi Süreç İçerisinde Irak Eğitim Sisteminin Yönetsel Açıdan İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara

EKLER

GENEL LİSE HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ						
DERSLER		9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF	
ORTAK DERSLER	DİL VE ANLATIM	2	2	2	2	
	TÜRK EDEBİYATI	3	3	3	3	
	DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ	1	1	1	1	
	TARİH	2	2	-	-	
	T.C. İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK	-	-	2	-	
	COĞRAFYA	2	2	-	-	
	MATEMATİK	6	6	-	-	
	FİZİK	2	2	-	-	
	KİMYA	2	2	-	-	
	BİYOLOJİ	3	3	-	-	
	SAĞLIK BİLGİSİ	1	-	-	-	
	FELSEFE	-	-	2	-	
	BİRİNCİ YABANCI DİL	3	2	2	2	
	BEDEN EĞİTİMİ	2	2	2	2	
	GÖRSEL SANATLAR/MÜZİK	1	1	1	1	
	TRAFİK VE İLK YARDIM	-	-	-	1	
	ORTAK DERS SAATİ TOPLAMI	30	28	15	12	
SEÇMELİ DERSLER	DİL VE ANLATIM	SEÇMELİ DİL VE ANLATIM (2)	-	-	3	3
		SEÇMELİ TÜRK EDEBİYATI (2)	-	-	2	2
		DİKSİYON VE HİTABET (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
		OSMANLI TÜRKÇESİ (3)	(2)	(2)	(2)	(2)
	MATEMATİK VE FEN BİLİMLERİ	TEMEL MATEMATİK (2)	-	-	2	2
		İLERİ MATEMATİK (2)	-	-	6	6
		İLERİ FİZİK (2)	-	-	4	4
		İLERİ KİMYA (2)	-	-	4	4
		İLERİ BİYOLOJİ (2)	-	-	3	3
		ASTRONOMİ VE UZAY BİLİMLERİ (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
	SOSYAL BİLİMLER	SEÇMELİ TARİH (1)	-	-	4	
		ÇAĞDAŞ TÜRK VE DÜNYA TARİHİ (1)	-	-	-	4
		SEÇMELİ COĞRAFYA (2)	-	-	4	4
		PSİKOLOJİ (1)	-	-	2	2
		SOSYOLOJİ (1)	-	-	2	2
		MANTIK (1)	-	-	2	2
		BİLGİ KURAMI (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
		SEÇMELİ FELSEFE (1)	-	-	-	(1)(2)
		DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
		İŞLETME (1)	(2)	(2)	(2)	(2)
		EKONOMİ (1)	(2)	(2)	(2)	(2)
		GİRİŞİMCİLİK (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
		YÖNETİM BİLİMİ (1)	(2)	(2)	(2)	(2)
		ULUSLARARASI İLİŞKİLER (1)	(2)	(2)	(2)	(2)
	DİN, AHLAK VE DEĞERLER	KUR'AN-I KERİM (4)	(2)	(2)	(2)	(2)
		HZ. MUHAMMED'İN HAYATI (4)	(2)	(2)	(2)	(2)
		TEMEL DİNİ BİLGİLER (2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)

SEÇMELİ DERSLER	YABANCI DİLLER VE EDEBİYATI	SEÇMELİ BİRİNCİ YABANCI DİL (2)	-	-	(2)(8)	(2)(8)
		SEÇMELİ İKİNCİ YABANCI DİL (2)	-	-	(2)(4)	(2)(4)
		ALMAN EDEBİYATI (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
		İNGİLİZ EDEBİYATI (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
		FRANSIZ EDEBİYATI (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
	SPOR VE SOSYAL ETKİNLİK	SEÇMELİ BEDEN EĞİTİMİ (4)	(2)	(2)	(2)	(2)
		SOSYAL ETKİNLİK (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
	GÜZEL SANATLAR	SEÇMELİ GÖRSEL SANATLAR (4)	(2)	(2)	(2)	(2)
		SEÇMELİ MÜZİK (4)	(2)	(2)	(2)	(2)
		SANAT TARİHİ (1)	(2)	(2)	(2)	(2)
		DRAMA (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
	BİLİŞİM	BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
PROJE HAZIRLAMA (1)		(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	
SEÇİLEBİLECEK DERS SAATİ SAYISI			4	6	19	22
REHBERLİK VE YÖNLENDİRME			1	1	1	1
TOPLAM DERS SAATİ			35	35	35	35

ANADOLU LİSESİ HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ						
DERSLER		9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF	
ORTAK DERSLER	DİL VE ANLATIM	2	2	2	2	
	TÜRK EDEBİYATI	3	3	3	3	
	DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ	1	1	1	1	
	TARİH	2	2	-	-	
	T.C. İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK	-	-	2	-	
	COĞRAFYA	2	2	-	-	
	MATEMATİK	6	6	-	-	
	FİZİK	2	2	-	-	
	KİMYA	2	2	-	-	
	BİYOLOJİ	3	3	-	-	
	SAĞLIK BİLGİSİ	1	-	-	-	
	FELSEFE	-	-	2	-	
	BİRİNCİ YABANCI DİL	6	4	4	4	
	İKİNCİ YABANCI DİL	2	2	2	2	
	BEDEN EĞİTİMİ	2	2	2	2	
	GÖRSEL SANATLAR/MÜZİK	1	1	1	1	
	TRAFİK VE İLK YARDIM	-	-	-	1	
	ORTAK DERS SAATİ TOPLAMI		35	32	19	16
SEÇMELİ DERSLER	DİL VE ANLATIM	SEÇMELİ DİL VE ANLATIM (2)	-	-	3	3
		SEÇMELİ TÜRK EDEBİYATI (2)	-	-	2	2
		DİKSİYON VE HİTABET (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
		OSMANLI TÜRKÇESİ (3)	(2)	(2)	(2)	(2)
	MATEMATİK VE FEN BİLİMLERİ	TEMEL MATEMATİK (2)	-	-	2	2
		İLERİ MATEMATİK (2)	-	-	6	6
		İLERİ FİZİK (2)	-	-	4	4
		İLERİ KİMYA (2)	-	-	4	4
		İLERİ BİYOLOJİ (2)	-	-	3	3
		ASTRONOMİ VE UZAY BİLİMLERİ (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
	SOSYAL BİLİMLER	SEÇMELİ TARİH (1)	-	-	4	
		ÇAĞDAŞ TÜRK VE DÜNYA TARİHİ (1)	-	-	-	4
		SEÇMELİ COĞRAFYA (2)	-	-	4	4
		PSİKOLOJİ (1)	-	-	2	2
		SOSYOLOJİ (1)	-	-	2	2
		MANTIK (1)	-	-	2	2
		BİLGİ KURAMI (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
		SEÇMELİ FELSEFE (1)	-	-	-	(1)(2)
		DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
		İŞLETME (1)	(2)	(2)	(2)	(2)
		EKONOMİ (1)	(2)	(2)	(2)	(2)
		GİRİŞİMCİLİK (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
		YÖNETİM BİLİMİ (1)	(2)	(2)	(2)	(2)
		ULUSLARARASI İLİŞKİLER (1)	(2)	(2)	(2)	(2)
	DİN, AHLÂK VE DEĞERLER	KUR'AN-I KERİM (4)	(2)	(2)	(2)	(2)
		HZ. MUHAMMED'İN HAYATI (4)	(2)	(2)	(2)	(2)
	DEĞERLER	TEMEL DİNÎ BİLGİLER (2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)

SEÇMELİ DERSLER	YABANCI DİLLER VE EDEBİYATI	SEÇMELİ BİRİNCİ YABANCI DİL (2)	-	-	(2)(8)	(2)(8)
		SEÇMELİ İKİNCİ YABANCI DİL (2)	-	-	(2)(4)	(2)(4)
		ALMAN EDEBİYATI (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
		İNGİLİZ EDEBİYATI (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
		FRANSIZ EDEBİYATI (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
	SPOR VE SOSYAL ETKİNLİK	SEÇMELİ BEDEN EĞİTİMİ (4)	(2)	(2)	(2)	(2)
		SOSYAL ETKİNLİK (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
	GÜZEL SANATLAR	SEÇMELİ GÖRSEL SANATLAR (4)	(2)	(2)	(2)	(2)
		SEÇMELİ MÜZİK (4)	(2)	(2)	(2)	(2)
		SANAT TARİHİ (1)	(2)	(2)	(2)	(2)
		DRAMA (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
	BİLİŞİM	BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
		PROJE HAZIRLAMA (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
SEÇİLEBİLECEK DERS SAATİ SAYISI		4	7	20	23	
REHBERLİK VE YÖNLENDİRME		1	1	1	1	
TOPLAM DERS SAATİ		40	40	40	40	

FEN LİSESİ HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ						
DERSLER		9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF	
ORTAK DERSLER	DİL VE ANLATIM	2	2	2	2	
	TÜRK EDEBİYATI	3	3	3	3	
	DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ	1	1	1	1	
	TARİH	2	2	-	-	
	T.C. İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK	-	-	2	-	
	COĞRAFYA	2	2	-	-	
	MATEMATİK	6	6	6	6	
	FİZİK	2	2	4	4	
	KİMYA	2	2	4	4	
	BİYOLOJİ	3	3	3	3	
	SAĞLIK BİLGİSİ	1	-	-	-	
	FELSEFE	-	-	2	-	
	BİRİNCİ YABANCI DİL	7	3	3	3	
	İKİNCİ YABANCI DİL	2	2	2	2	
	BEDEN EĞİTİMİ/GÖRSEL SANATLAR/MÜZİK	2	2	2	2	
	TRAFİK VE İLK YARDIM	-	-	-	1	
ORTAK DERS SAATİ TOPLAMI		35	30	34	31	
SEÇMELİ DERSLER	DİL VE ANLATIM	SEÇMELİ DİL VE ANLATIM (3)	-	-	3	3
		SEÇMELİ TÜRK EDEBİYATI (3)	-	-	2	2
		DİKSİYON VE HİTABET (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
		OSMANLI TÜRKÇESİ (3)	(2)	(2)	(2)	(2)
	MATEMATİK VE FEN BİLİMLERİ	ASTRONOMİ VE UZAY BİLİMLERİ (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
		MATEMATİK UYGULAMALARI (3)	-	2	2	2
		BİLİM (FİZİK, KİMYA, BİYOLOJİ) UYGULAMALARI (3)	-	3	3	3
	SOSYAL BİLİMLER	SEÇMELİ TARİH (1)	-	-	4	
		ÇAĞDAŞ TÜRK VE DÜNYA TARİHİ (1)	-	-	-	4
		SEÇMELİ COĞRAFYA (2)	-	-	4	4
		PSİKOLOJİ (1)	-	-	2	2
		SOSYOLOJİ (1)	-	-	2	2
		MANTIK (1)	-	-	2	2
		BİLGİ KURAMI (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
		SEÇMELİ FELSEFE (1)	-	-	-	(1)(2)
		DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
		İŞLETME (1)	(2)	(2)	(2)	(2)
		EKONOMİ (1)	(2)	(2)	(2)	(2)
		GİRİŞİMCİLİK (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
		YÖNETİM BİLİMİ (1)	(2)	(2)	(2)	(2)
		ULUSLARARASI İLİŞKİLER (1)	(2)	(2)	(2)	(2)
	DİN, AHLÂK VE DEĞERLER	KUR'AN-I KERİM (4)	(2)	(2)	(2)	(2)
		HZ. MUHAMMED'İN HAYATI (4)	(2)	(2)	(2)	(2)
TEMEL DİNÎ BİLGİLER (2)		(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	

SEÇMELİ DERSLER	YABANCI DİLLER VE EDEBİYATI	SEÇMELİ BİRİNCİ YABANCI DİL (3)	-	-	(2)(4)	(2)(4)
		SEÇMELİ İKİNCİ YABANCI DİL (3)	-	-	(2)(4)	(2)(4)
		ALMAN EDEBİYATI (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
		İNGİLİZ EDEBİYATI (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
		FRANSIZ EDEBİYATI (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
	SPOR VE SOSYAL ETKİNLİK	SEÇMELİ BEDEN EĞİTİMİ (4)	(2)	(2)	(2)	(2)
		SOSYAL ETKİNLİK (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
	GÜZEL SANATLAR	SEÇMELİ GÖRSEL SANATLAR (4)	(2)	(2)	(2)	(2)
		SEÇMELİ MÜZİK (4)	(2)	(2)	(2)	(2)
		SANAT TARİHİ (1)	(2)	(2)	(2)	(2)
		DRAMA (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
	BİLİŞİM	BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
		PROJE HAZIRLAMA (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
SEÇİLEBİLECEK DERS SAATİ SAYISI		4	9	5	8	
REHBERLİK VE YÖNLENDİRME		1	1	1	1	
TOPLAM DERS SAATİ		40	40	40	40	

SOSYAL BİLİMLER LİSESİ HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ						
DERSLER		Hazırlık Sınıfı	9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF
ORTAK DERSLER	TÜRKÇE	4	-	-	-	-
	DİL VE ANLATIM	-	2	4	4	4
	TÜRK EDEBİYATI	-	3	4	4	4
	DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ	-	1	1	1	1
	TARİH	-	2	4	3	-
	T.C. İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK	-	-	-	2	-
	ÇAĞDAŞ TÜRK VE DÜNYA TARİHİ	-	-	-	-	4
	COĞRAFYA	-	3	2	4	4
	MATEMATİK	3	6	6	6	6
	FİZİK	-	2	2	-	-
	KİMYA	-	2	2	-	-
	BİYOLOJİ	-	3	3	-	-
	SAĞLIK BİLGİSİ	-	1	-	-	-
	FELSEFE	-	-	-	2	-
	BİRİNCİ YABANCI DİL	20	6	3	3	3
	İKİNCİ YABANCI DİL	4	2	2	2	2
	BEDEN EĞİTİMİ	2	-	-	-	-
	BEDEN EĞİTİMİ/GÖRSEL SANATLAR/MÜZİK	-	2	2	-	-
	TRAFİK VE İLK YARDIM	-	-	-	-	1
	SOSYAL BİLİM ÇALIŞMALARI	-	-	2	2	2
	PSİKOLOJİ	-	-	-	2	-
	SOSYOLOJİ	-	-	-	2	2
	MANTIK	-	-	-	-	2
	OSMANLI TÜRKÇESİ	-	-	2	2	2
ORTAK DERS SAATİ TOPLAMI		33	35	39	39	37
SEÇMELİ DERSLER	DİL VE ANLATIM	SEÇMELİ DİL VE ANLATIM (1)	-	(2)	-	(2)
		SEÇMELİ TÜRK EDEBİYATI (1)	-	(1)	-	(1)
		DİKSİYON VE HİTABET (1)	-	(1)	-	(1)
	MATEMATİK VE FEN BİLİMLERİ	ASTRONOMİ VE UZAY BİLİMLERİ (1)	-	(1)	-	(1)
		SEÇMELİ TARİH (1)	-	(2)	-	(2)
	SOSYAL BİLİMLER	SEÇMELİ COĞRAFYA (1)	-	(2)	-	(2)
		SEÇMELİ PSİKOLOJİ (1)	-	(2)	-	(2)
		SEÇMELİ SOSYOLOJİ (1)	-	(2)	-	(2)
		SEÇMELİ MANTIK (1)	-	(2)	-	(2)
		BİLGİ KURAMI (1)	-	(1)	-	(1)
		SEÇMELİ FELSEFE (1)	-	-	-	(1)(2)
		DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI (1)	-	(1)	-	(1)
		İŞLETME (1)	-	(2)	-	(2)
		EKONOMİ (1)	-	(2)	-	(2)
		GİRİŞİMCİLİK (1)	-	(1)	-	(1)
		YÖNETİM BİLİMİ (1)	-	(2)	-	(2)
		ULUSLARARASI İLİŞKİLER (1)	-	(2)	-	(2)

SEÇMELİ DERSLER	DİN, AHLAK VE DEĞERLER	KUR'AN-I KERİM (1)	-	(2)	-	-	(2)
		HZ. MUHAMMED'İN HAYATI (1)	-	(2)	-	-	(2)
		TEMEL DİNİ BİLGİLER (1)	-	(1)(2)	-	-	(1)(2)
	YABANCI DİLLER VE EDEBİYATI	SEÇMELİ BİRİNCİ YABANCI DİL (1)	-	(2)	-	-	(2)
		SEÇMELİ İKİNCİ YABANCI DİL (1)	-	(2)	-	-	(2)
		ALMAN EDEBİYATI (1)	-	(1)(2)	-	-	(1)(2)
		İNGİLİZ EDEBİYATI (1)	-	(1)(2)	-	-	(1)(2)
		FRANSIZ EDEBİYATI (1)	-	(1)(2)	-	-	(1)(2)
	SPOR VE SOSYAL ETKİNLİK	SEÇMELİ BEDEN EĞİTİMİ (1)	-	(2)	-	-	(2)
		SOSYAL ETKİNLİK (1)	-	(1)(2)	-	-	(1)(2)
	GÜZEL SANATLAR	SEÇMELİ GÖRSEL SANATLAR (1)	-	(2)	-	-	(2)
		SEÇMELİ MÜZİK (1)	-	(2)	-	-	(2)
		SANAT TARİHİ (1)	-	(2)	-	-	(2)
		DRAMA (1)	-	(1)	-	-	(1)
	BİLİŞİM	BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ (1)	-	(1)(2)	-	-	(1)(2)
		PROJE HAZIRLAMA (1)	-	(1)(2)	-	-	(1)(2)
SEÇİLEBİLECEK DERS SAATİ SAYISI			-	4	-	-	2
REHBERLİK VE YÖNLENDİRME			1	1	1	1	1
TOPLAM DERS SAATİ			34	40	40	40	40

SPOR LİSESİ HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ						
DERSLER		9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF	
ORTAK DERSLER	DİL VE ANLATIM	2	2	2	2	
	TÜRK EDEBİYATI	3	3	3	3	
	DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ	1	1	1	1	
	TARİH	2	2	-	-	
	T.C. İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK	-	-	2	-	
	COĞRAFYA	2	2	-	-	
	MATEMATİK	6	4	-	-	
	FİZİK	2	2	-	-	
	KİMYA	2	2	-	-	
	BİYOLOJİ	3	3	-	-	
	SAĞLIK BİLGİSİ	1	-	-	-	
	FELSEFE	-	-	2	-	
	YABANCI DİL	3	2	2	2	
	GÖRSEL SANATLAR/MÜZİK	1	1	1	1	
	TRAFİK VE İLK YARDIM	-	-	-	1	
	TEMEL SPOR EĞİTİMİ	4	-	-	-	
	İNSAN ANATOMİSİ	2	-	-	-	
	BEDEN EĞİTİMİ BİLİMİNE GİRİŞ	1	-	-	-	
	BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR TARİHİ	-	1	-	-	
	SPOR	-	8	8	8	
	SPOR FİZYOLOJİSİ	-	2	-	-	
	ANTREMAN BİLGİSİ	-	-	2	-	
	SPOR KAZALARINDAN KORUNMA VE İLK YARDIM	-	2	-	-	
	SPOR MASAJI	-	1	-	-	
	SPOR TESİSLERİ VE MALZEME BİLGİSİ	-	-	1	-	
	SPOR PSİKOLOJİSİ	-	-	2	-	
	SPOR VE BESLENME	-	-	2	-	
	TÜRK SPOR TARİHİ	-	-	2	-	
	ÖZEL ALAN ÇALIŞMASI	-	-	2	4	
	SPOR YÖNETİMİ VE ORGANİZASYONU	-	-	-	2	
	SPOR SOSYOLOJİSİ	-	-	-	2	
	EĞİTSEL OYUNLAR	-	-	-	2	
	RİTİM EĞİTİMİ VE DANS	-	-	-	2	
	ORTAK DERS SAATİ TOPLAMI	35	38	32	30	
SEÇMELİ DERSLER	DİL VE ANLATIM	SEÇMELİ DİL VE ANLATIM (2)	-	-	3	3
		SEÇMELİ TÜRK EDEBİYATI (2)	-	-	2	2
		DİKSİYON VE HİTABET (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
		OSMANLI TÜRKÇESİ (3)	(2)	-	(2)	(2)
	MATEMATİK VE FEN BİLİMLERİ	TEMEL MATEMATİK (2)	-	-	2	2
		İLERİ MATEMATİK (2)	-	-	6	6
		İLERİ FİZİK (2)	-	-	4	4
		İLERİ KİMYA (2)	-	-	4	4
		İLERİ BİYOLOJİ (2)	-	-	3	3
		ASTRONOMİ VE UZAY BİLİMLERİ (1)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)	(1)(2)
SOSYAL BİLİMLER	SEÇMELİ TARİH (1)	-	-	4	-	
	ÇAĞDAŞ TÜRK VE DÜNYA TARİHİ (1)	-	-	-	4	

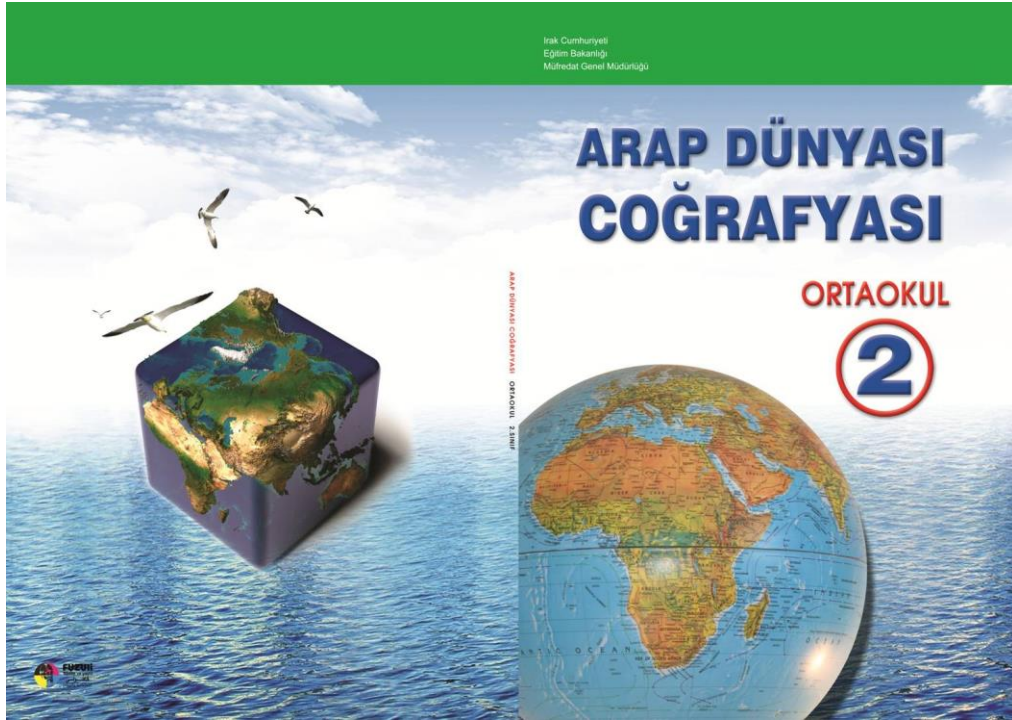
		SEÇMELİ COĞRAFYA (2)	-	-	4	4
		PSİKOLOJİ (1)	-	-	2	2
		SOSYOLOJİ (1)	-	-	2	2
		MANTIK (1)	-	-	2	2
		BİLGİ KURAMI (1)	(1)(2)	(1)	(1)(2)	(1)(2)
		SEÇMELİ FELSEFE (1)	-	-	-	(1)(2)
		DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
		İŞLETME (1)	(2)	-	(2)	(2)
		EKONOMİ (1)	(2)	-	(2)	(2)
		GİRİŞİMCİLİK (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
		YÖNETİM BİLİMİ (1)	(2)	-	(2)	(2)
		ULUSLARARASI İLİŞKİLER (1)	(2)	-	(2)	(2)
	DİN, AHLAK VE DEĞERLER	KUR'AN-I KERİM (4)	(2)	-	(2)	(2)
		HZ. MUHAMMED'İN HAYATI (4)	(2)	-	(2)	(2)
		TEMEL DİNİ BİLGİLER (2)	(1)(2)	(1)	(1)(2)	(1)(2)
	YABANCI DİLLER VE EDEBİYATI	SEÇMELİ BİRİNCİ YABANCI DİL (2)	-	-	(2)(4)	(2)(4)
		SEÇMELİ İKİNCİ YABANCI DİL (2)	-	-	(2)(4)	(2)(4)
		ALMAN EDEBİYATI (1)	(1)(2)	(1)	(1)(2)	(1)(2)
		İNGİLİZ EDEBİYATI (1)	(1)(2)	(1)	(1)(2)	(1)(2)
		FRANSIZ EDEBİYATI (1)	(1)(2)	(1)	(1)(2)	(1)(2)
	SPOR VE SOSYAL ETKİNLİK	SOSYAL ETKİNLİK (1)	(1)(2)	(1)	(1)(2)	(1)(2)
	GÜZEL SANATLAR	SEÇMELİ GÖRSEL SANATLAR (4)	(2)	-	(2)	(2)
		SEÇMELİ MÜZİK (4)	(2)	-	(2)	(2)
		SANAT TARİHİ (1)	(2)	-	(2)	(2)
		DRAMA (1)	(1)	(1)	(1)	(1)
	BİLİŞİM	BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ (1)	(1)(2)	(1)	(1)(2)	(1)(2)
		PROJE HAZIRLAMA (1)	(1)(2)	(1)	(1)(2)	(1)(2)
SEÇİLEBİLECEK DERS SAATİ SAYISI		4	1	7	9	
REHBERLİK VE YÖNLENDİRME		1	1	1	1	
TOPLAM DERS SAATİ		40	40	40	40	

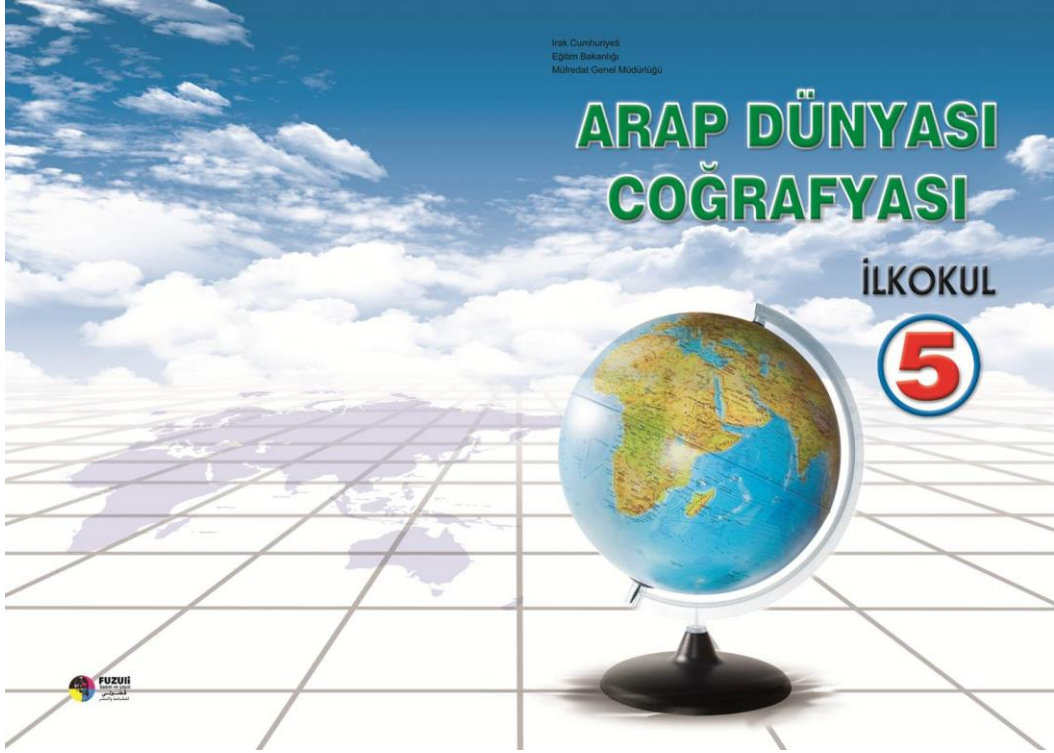
GÜZEL SANATLAR LİSESİ HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ (MÜZİK)						
DERSLER			9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF
ORTAK DERSLER	DİL VE ANLATIM		2	2	2	2
	TÜRK EDEBİYATI		3	3	3	3
	DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ		1	1	1	1
	TARİH		2	2	-	-
	T.C. İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK		-	-	2	-
	COĞRAFYA		2	2	-	-
	MATEMATİK		6	4	-	-
	FİZİK		2	2	-	-
	KİMYA		2	2	-	-
	BİYOLOJİ		3	3	-	-
	SAĞLIK BİLGİSİ		1	-	-	-
	FELSEFE		-	-	2	-
	YABANCI DİL		3	2	2	2
	BEDEN EĞİTİMİ		2	2	2	2
	GÖRSEL SANATLAR		1	1	1	1
	TRAFİK VE İLK YARDIM		-	-	-	1
	MÜZİKSEL İŞİTME OKUMA VE YAZMA		2	4	4	4
	PIYANO		1	2	2	2
	TÜRK VE BATI MÜZİĞİ ÇALGILARI		1	2	2	2
	TÜRK MÜZİĞİ KORO EĞİTİMİ		-	2	2	2
	BATI MÜZİĞİ KORO EĞİTİMİ		-	2	2	2
	DRAMA			1	-	-
	MÜZİĞE GİRİŞ		1	-	-	-
	MÜZİK BİÇİMLERİ		-	-	-	1
	TÜRK MÜZİĞİ ÇALGI TOPLULUKLARI		-	-	2	2
	BATI MÜZİĞİ ÇALGI TOPLULUKLARI		-	-	2	2
	BATI MÜZİĞİ TARİHİ		-	-	1	-
	GELENEKSEL TÜRK MÜZİĞİ TARİHİ		-	-	-	1
	BİLİŞİM DESTEKLİ MÜZİK		-	-	1	-
	BİREYSEL SES EĞİTİMİ		-	-	-	1
ÇALGI BAKIMI VE ONARIMI		-	-	-	1	
ORTAK DERS SAATİ TOPLAMI			35	39	33	32
SEÇMELİ DERSLER	DİL VE ANLATIM	SEÇMELİ DİL VE ANLATIM (2)	-	-	3	3
		SEÇMELİ TÜRK EDEBİYATI (2)	-	-	2	2
		DİKSİYON VE HİTABET (1)	(1)	-	(1)	(1)
		OSMANLI TÜRKÇESİ (3)	(2)	-	(2)	(2)
	MATEMATİK VE FEN BİLİMLERİ	TEMEL MATEMATİK (2)	-	-	2	2
		İLERİ MATEMATİK (2)	-	-	6	6
		İLERİ FİZİK (2)	-	-	4	4
		İLERİ KİMYA (2)	-	-	4	4
		İLERİ BİYOLOJİ (2)	-	-	3	3
		ASTRONOMİ VE UZAY BİLİMLERİ (1)	(1)(2)	-	(1)(2)	(1)(2)
SOSYAL	SEÇMELİ TARİH (1)	-	-	4	-	

	BİLİMLER	ÇAĞDAŞ TÜRK VE DÜNYA TARİHİ (1)	-	-	-	4
		SEÇMELİ COĞRAFYA (2)	-	-	4	4
		PSİKOLOJİ (1)	-	-	2	2
		SOSYOLOJİ (1)	-	-	2	2
		MANTIK (1)	-	-	2	2
		BİLGİ KURAMI (1)	(1)(2)	-	(1)(2)	(1)(2)
		SEÇMELİ FELSEFE (1)	-	-	-	(1)(2)
		DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI (1)	(1)	-	(1)	(1)
		İŞLETME (1)	(2)	-	(2)	(2)
		EKONOMİ (1)	(2)	-	(2)	(2)
		GİRİŞİMCİLİK (1)	(1)	-	(1)	(1)
		YÖNETİM BİLİMİ (1)	(2)	-	(2)	(2)
		ULUSLARARASI İLİŞKİLER (1)	(2)	-	(2)	(2)
	DİN, AHLAK VE DEĞERLER	KUR'AN-I KERİM (3)	(2)	-	(2)	(2)
		HZ. MUHAMMED'İN HAYATI (3)	(2)	-	(2)	(2)
		TEMEL DİNİ BİLGİLER (2)	(1)(2)	-	(1)(2)	(1)(2)
	YABANCI DİLLER VE EDEBİYATI	SEÇMELİ BİRİNCİ YABANCI DİL (2)	-	-	(2)(4)	(2)(4)
		SEÇMELİ İKİNCİ YABANCI DİL (2)	-	-	(2)(4)	(2)(4)
		ALMAN EDEBİYATI (1)	(1)(2)	-	(1)(2)	(1)(2)
		İNGİLİZ EDEBİYATI (1)	(1)(2)	-	(1)(2)	(1)(2)
		FRANSIZ EDEBİYATI (1)	(1)(2)	-	(1)(2)	(1)(2)
	SPOR VE SOSYAL ETKİNLİK	SEÇMELİ BEDEN EĞİTİMİ (3)	(2)	-	(2)	(2)
		SOSYAL ETKİNLİK (1)	(1)(2)	-	(1)(2)	(1)(2)
	GÜZEL SANATLAR	SEÇMELİ GÖRSEL SANATLAR (3)	(2)	-	(2)	(2)
		SANAT TARİHİ (1)	(2)	-	(2)	(2)
	BİLİŞİM	BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ (1)	(1)(2)	-	(1)(2)	(1)(2)
		PROJE HAZIRLAMA (1)	(1)(2)	-	(1)(2)	(1)(2)
SEÇİLEBİLECEK DERS SAATİ SAYISI		4	-	6	7	
REHBERLİK VE YÖNLENDİRME		1	1	1	1	
TOPLAM DERS SAATİ		40	40	40	40	

FOTOĞRFLAR

Irak'ta Türkçe Okutulan Coğrafya Kitapları

GAZİ GELECEKTİR..